

1	Uvod.....	2
1.1	Ozadje poročila o okolju	2
1.2	Povezava socio-ekonomskega razvoja z razvojem okolja	4
1.2.1	Socialna komponenta razvoja Slovenije	6
1.2.2	Demografski razvoj v Sloveniji.....	11
1.2.3	Ekonomski razvoj Slovenije.....	12
1.2.4	Znanost in tehnologija	22
1.2.5	Okoljski razvoj Slovenije.....	26
1.2.6	Doseganje ciljev trajnostnega razvoja	31
1.3	Viri in s tematiko povezani kazalci	33

1 Uvod

1.1 Ozadje poročila o okolju

Poročilo o okolju v Sloveniji 2009 predstavlja objektivno oceno stanja okolja v Sloveniji v obdobju 2002-2009. Pripravlja se v skladu s 106. členom Zakona o varstvu okolja (ZVO-1, Ur.l. RS 39/06, 70/08 ZVO-1B). Za pripravo poročila je pristojno Ministrstvo za okolje in prostor. V skladu z ZVO-1 se pripravlja vsake štiri leta. Poročilo pred javno objavo obravnava in sprejme Državni zbor RS.

V času po osamosvojitvi Slovenije in novelaciji okoljske zakonodaje, še posebej pa po pridružitvi Slovenije Evropski Uniji, je poročilo doživelo vrsto sprememb. V nasprotju s prvotnimi poročili, ki so se bolj ali manj osredotočila na biofizikalno stanje okolja, npr. stanje vode, zraka, narave, sodobna poročila o okolju obravnavajo tematike integrirano. Pri tem se ne upošteva samo stanje, temveč tudi pritiski na okolje ter odzivi v okolju, za predstavitev katerih je ključnega pomena vsebinska dodana vrednost, ki omogoča povezovanje varstva okolja, delovanja človeka ter upravljanje gospodarstva. Na takšen način se pripravljavci Poročila zavzemamo za izboljšanje razumevanja dogajanja, vzrokov in posledic v okolju.

V skladu s 107. členom Zakona o varstvu okolja, ZVO-1, vsebuje Poročilo o okolju v Sloveniji podatke o:

1. naravnih pojavih, stanju okolja in onesnaževanju okolja,
2. biotski raznovrstnosti in naravnih vrednotah,
3. ogroženih, varovanih in zavarovanih območjih po tem zakonu in predpisih o varstvu in rabi naravnih dobrin,
4. dolgoročnih trendih in spremembah okolja,
5. vrednotenju stanja okolja, njegovih delov in njihove ogroženosti,
6. vplivu posameznih sektorjev na stanje okolja, zlasti kmetijstva, ribištva, gozdarstva, energetike, prometa, industrije, turizma in rabe naravnih virov, vključno z oceno vključevanja zahtev varstva okolja v politike razvoja posameznih sektorjev,
7. vplivih onesnaženosti okolja na zdravje prebivalstva.
8. izvajanju nacionalnega programa varstva okolja in operativnih programov,
9. izvajanju programov in ukrepov za izboljšanje kakovosti degradiranega okolja,
10. virih in porabi sredstev za izvajanje politik varstva okolja,
11. izvajanju javnih služb varstva okolja, ohranjanja narave in urejanja voda,
12. izobraževanju, obveščanju in sodelovanju javnosti na področju varstva okolja,
13. pomembnih mednarodnih dogajanjih na področju varstva okolja in
14. drugih podatkih, pomembnih za varstvo okolja.

Zakonsko opredeljene vsebine so v Poročilo vključene v 13 poglavij – Pritiski na okolje, Podnebne spremembe, Vode, Zrak, Tla, Hrup, Elektromagnetna sevanja, Ohranjanje narave in biotske raznovrstnosti, Naravni viri in odpadki, Trajnostna potrošnja in proizvodnja, Upravljanje z morskimi in obalnim okoljem, Sredstva okoljske politike ter Informacijski sistem okolja. Glavno vodilo pri pripravi posameznega poglavja je iskanje odgovorov na pet ključnih vprašanj:

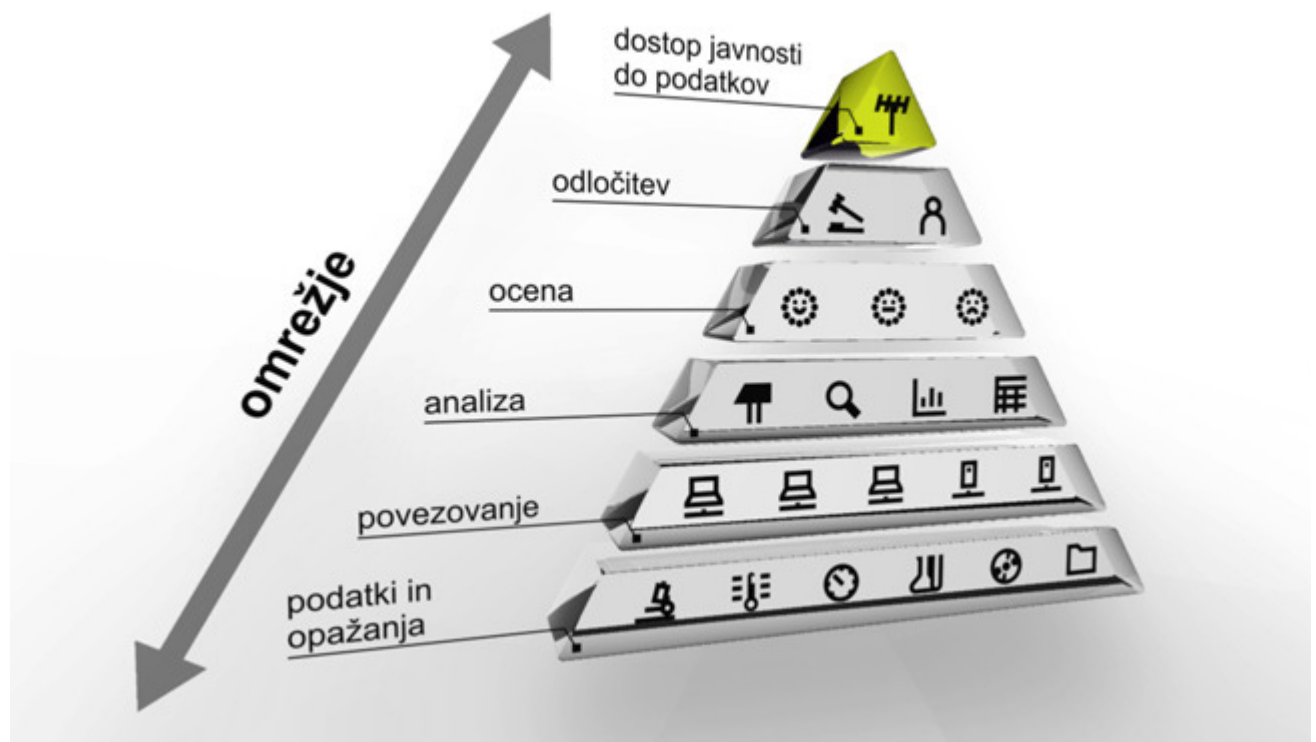
1. Zakaj spremljamo tematiko?
2. Kakšno je stanje in razvoj na področju tematike?
3. Kakšni so razlogi za trenutno stanje?
4. Kako sta se odzvali slovenska država in družba?
5. Kako naprej?

V okviru prvega vprašanja je v vsakem poglavju osvetljena tematika ter izpostavljeni ključni cilji, ki jih v ospredje postavlja nacionalna okoljska zakonodaja ter drugi strateški dokumenti. Opis stanja podaja informacijo o gibanju onesnaževal v okolju v obdobju 2002-2008. Pod razlogi za trenutno stanje so navedena dejstva, zakaj je razumevanje določene problematike pomembno

na nacionalnem oz. mednarodnem nivoju. Sledi navedba dejstev o tem, kako država rešuje problematiko, kako se odziva družba na okoljske probleme ter navezava na prihodnje stanje okolja, ob upoštevanju različnih scenarijev, ukrepov ter previdnostnega načela.

Cilj Poročila o okolju v Sloveniji 2009 je podati objektivno oceno stanja okolja. Ta temelji na spremljanju uresničevanja zastavljenih ciljev in s tem uspešnosti vodenja okoljske politike. Nedoseganje ciljev nujno vodi v korektivno ukrepanje, doseganje ciljev pa pomeni nadaljevanje zastavljene politike. Za ugotavljanje uspešnosti izvajanja okoljske politike in v podporo odločanju so bili za potrebe priprave Poročila o okolju v Sloveniji 2009 uporabljeni Kazalci okolja v Sloveniji (<http://kazalci.arso.gov.si/>).

Kazalci okolja sodijo med orodja, ki se uporabljajo za poročanje o stanju okolja. Temeljijo na številčnih podatkih, ki kažejo stanje, določeno lastnost ali razvoj kakšnega pojava. Ker jih povezujemo s cilji določene tematske ali sektorske politike, na takšen način na nekaj opozarjajo. Razvijamo jih na podlagi integracije podatkov, informacij ali opazovanj, kot to prikazuje piramida informacij na Sliki 1.1. Vse komponente piramide tvorijo omrežje, preko katerega se zbirajo za Poročilo o okolju relevantni podatki/informacije. Tako kazalci predstavljajo osnovo za analizo stanja ter izdelavo ocene, ki je podlaga za sprejemanje odločitev na področju upravljanja z okoljem.

Slika 1.1: Piramida informacij
Vir: EIONET-SI, 2009

Kazalci okolja morajo biti zasnovani tako, da se smiselno umeščajo v celovit sistem upravljanja z okoljem - v načrtovanje, ukrepanje in vrednotenje učinkovitosti politik. Za potrebe izdelave ocene stanja okolja je bil v okviru Evropske agencije za okolje razvit petdelni okvir presoje, ki kazalce uvršča med gonilne sile, pritiske, stanje, vplive in odzive (sistem DPSIR). Gonilne sile so socialno-ekonomski dejavniki in dejavnosti, ki povzročajo povečanje ali omejevanje pritiskov na okolje. To so lahko npr. obseg gospodarskih, prometnih ali turističnih dejavnosti. Obremenitve sestavljajo neposredne antropogene obremenitve in vplivi na okolje, kot so npr. izpusti onesnaževal ali raba naravnih virov. Stanje se nanaša na trenutno stanje in razvoj pojava v okolju, kot je raven onesnaženosti zraka, vodnih teles in tal, raznovrstnost vrst v posamezni

geografski regiji, razpoložljivost naravnih virov (npr. les ali sladka voda). Vplivi so učinki spremenjenega okolja na zdravje ljudi in živih bitij. Odzivi so odgovori družbe na okoljske probleme. To so lahko posebni ukrepi države, kot npr. okoljske dajatve. Pomembne so tudi odločitve podjetij in posameznikov, npr. investicije podjetij v nadzor nad onesnaževanjem ali nakupi recikliranih dobrin v gospodinjstvih. Takšen okvir presoje pomaga pri razumevanju vzročno-posledičnih, predvsem pa medsebojno vplivajočih odnosov v okolju. Omogočajo spremljanje v zakonodaji zastavljenih ciljev, saj je bistvo kazalca ravno v opredelitvi in spremljanju uresničevanja ciljev. S pravilno umestitvijo kazalcev v pet ključnih vprašanj, ki so del Poročila o okolju v Sloveniji 2009, pridobimo z dejstvi oprijemljive odgovore, katerih celota predstavlja osnovo za celovito oceno stanja (Slika 1.2).

Slika 1.2: Umestitev petdelnega sistema kazalcev v pet ključnih vprašanj Poročila o okolju v Sloveniji 2009

Vir: Evropska agencija za okolje, 2002

Z uporabo petdelnega okvira presoje in sistema kazalcev želimo Poročilo o okolju v Sloveniji 2009 čim bolj približati vsem ciljnim skupinam - splošni javnosti, odločevalcem v javni upravi in gospodarstvu, strokovnjakom in raziskovalcem ter medijem. Naš namen je predvsem informiranje, izobraževanje ter vplivanje na sprejemanje boljših in okoljsko relevantnih odločitev.

1.2 Povezava socio-ekonomskega razvoja z razvojem okolja

Človek s povečevanjem svetovnega prebivalstva in vse večjo potrošnjo surovin in energije pomembno posega in preoblikuje globalne ekosisteme. Dvig materialnega blagostanja spremlja slabšanje kakovosti okolja in izčrpavanje virov okolja, sposobnost oskrbe človeštva se

zmanjšuje. Onesnaženost okolja je konec 20. stoletja postala planetarno razširjena, v posameznih primerih materialna dejavnost človeštva presega globalno nosilnost okolja, tudi v Sloveniji (Plut, 2008). Slovenija je v obdobju 2002-2009 doživela številne politične, socialne, ekonomske in tehnološke spremembe. Te so večinoma posledica tranzicije in vstopa Slovenije v Evropsko Unijo leta 2004. Tranzicija, zaznamovana z liberalizacijo trga, je močno vplivala na razvoj potrošniške družbe in s tem posledično tudi na stanje okolja v Sloveniji.

Zaradi pritiskov na okolje, ki jih ustvarja razvoj gospodarstva, je za trajnostno načrtovanje razvoja okolja potrebno poznati poleg okoljske tudi ekonomsko ter socialno komponento razvoja. Interakcije med ekonomskimi, socialnimi in okoljskimi vidiki razvoja so večplastni in kompleksni, še posebej, če vzamemo v zakup regionalne razlike, rast prebivalstva in globalizacijske procese (Vintar Mally, 2007a, 2007b). Ključni izziv trajnostnega razvoja je zmanjšanje degradacije okolja in rabe naravnih virov ter napredek na socialnem in ekonomskem področju, kar pomeni, da se mora človeška aktivnost prilagoditi nosilnim zmogljivostim okolja. Trajnostni razvoj ni definiran kot fiksno stanje ampak kot spreminjajoč se dinamičen sistem, ki se lahko razvija, ne da bi prišlo do samouničenja. Pri tem je pomembna ocena omejitev okolja in njegovih samočistilnih zmogljivosti (Vintar Mally, 2007a, 2007b; Plut, 2008).

Trenutna okoljska politika s 6.-im okoljskim akcijskim programom Evropske unije v ospredje postavlja številne dolgoročne okoljske cilje, s poudarkom na sodelovanju privatnega in javnega sektorja. Strategija trajnostnega razvoja Evropske unije se zavzema za integracijo okoljske politike z drugimi, za okolje relevantnimi politikami ter tako za skupno ekonomsko, socialno ter okoljsko korist. Prenovljena Lizbonska strategija izpostavlja predvsem ekonomsko rast in zviševanje stopnje zaposlenosti, s poudarkom na razvoju okolju prijaznih tehnologij. Slednje zahteva sektorsko povezovanje ter razvoj ustreznih tržnih mehanizmov za merjenje učinkovitosti internalizacije zunanjih stroškov in izboljšane produktivnosti z uporabo okolju prijaznih tehnologij. Kljub istim evropskim ciljem, zasnovanim v šestem okoljskem akcijskem programu za obdobje 2002-2012, Strategiji trajnostnega razvoja Evropske unije ter Lizbonski strategiji (2000, 2005), se spremembe v okolju zaradi različnih zgodovinskih dogodkov v preteklosti, v državah znotraj Evropske unije odražajo različno. Ekonomske, socialne in okoljske razvojne značilnosti evropskih držav so ne-trajnostne in se oddaljujejo od zastavljenih strateških ciljev (Vintar Mally, 2007a).

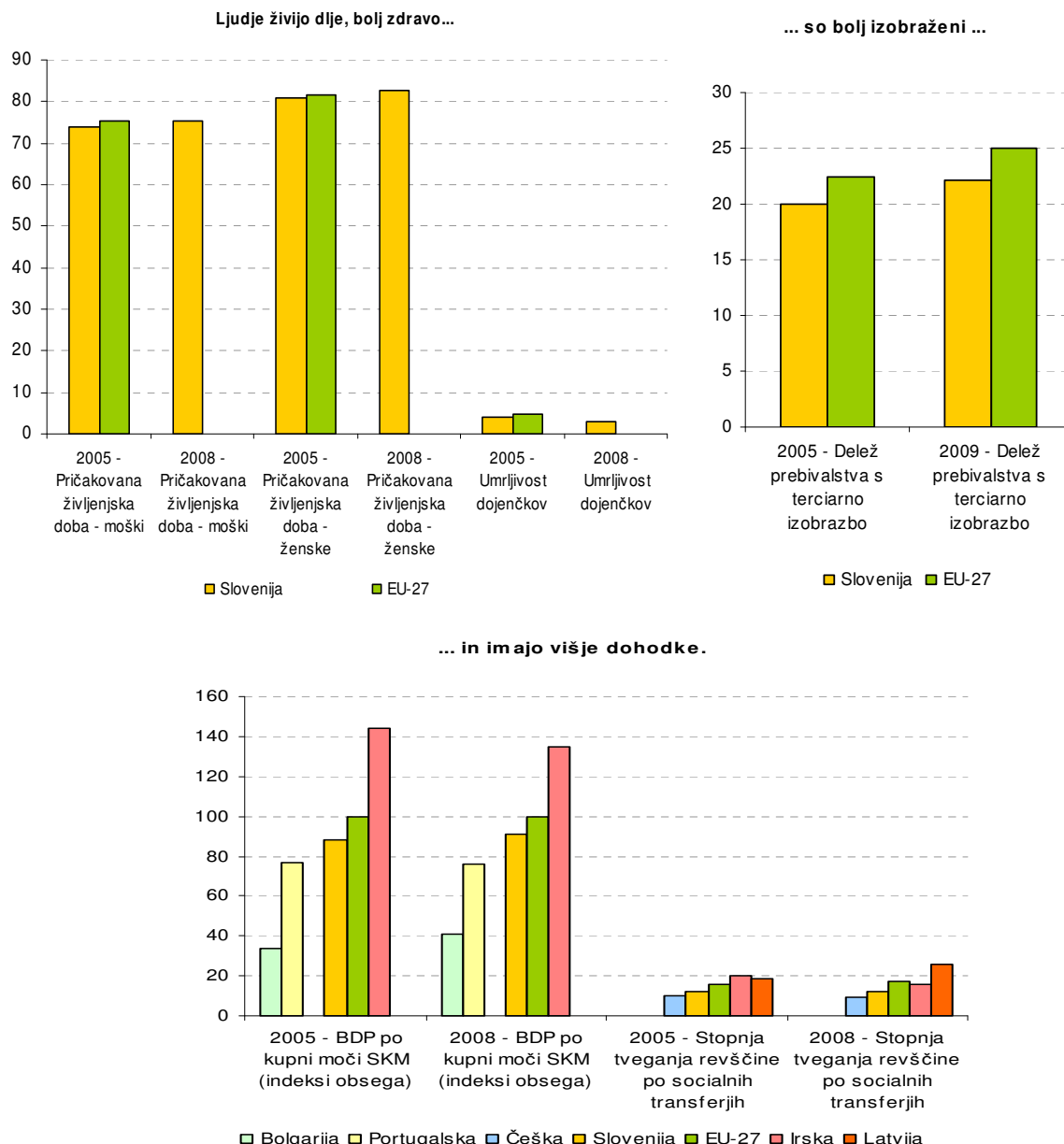
Zaradi svetovne rasti prebivalstva ter še hitrejša količinske rasti gospodarstva se pritiski na okolje in naravne vire nevarno povečujejo. Ekonomski kazalci (proizvodnja, dohodek, trgovine) so globalno pozitivni, ključni okoljski kazalci (npr. okoljski odtis) pa vse bolj negativni. Vrednost naravnega vira, ki opravlja okoljske storitve, je v tržno zasnovanem finančnem sistemu tako določena s ceno, ki jo je pripravljen plačati potrošnik. Postavlja se vprašanje, ali lahko svetovno gospodarstvo v prihodnje ustvari manj družbenih in okoljskih stresov kot sedanje, bistveno manjše gospodarstvo (Plut, 2008). Visoko ustvarjeno materialno blaginjo bi naj dosegli s čim manjšim razvrednotenjem okolja, saj je ekonomska rast omejena s hitrostjo obnavljanja naravnih virov in samočiščenja okolja (Plut, 2008). Dolgoročna vizija premožnejše in pravičnejše družbe z boljšo kakovostjo življenja v bolj kakovostnem okolju, bi naj postala gonilna sila institucionalnih reform in sprememb v današnjem gospodarstvu (Vintar Mally, 2007a).

Trajnostni razvoj zahteva uravnoteženo obravnavanje okoljske, socialne ter ekonomske komponente, zato navajamo v nadaljevanju nekaj socio-ekonomskih dejavnikov, ki so pomembni pri načrtovanju okoljske politike - človekov, demografski, ekonomski razvoj ter razvoj tehnologije. Za raziskovanje teh povezav potrebujemo podrobno analizo izbranih ekonomskih, socialnih in okoljskih vidikov razvoja in medsebojnih vzročno-posledičnih povezav, kar omogoča presojo njihovih nadaljnjih zmožnosti (Vintar Mally, 2007a). Indikatorji trajnostnega razvoja so sistemi indikatorjev, ki se uporabljajo za spremljanje okoljske kakovosti gospodarske rasti in vsebujejo bistvene informacije v poenostavljeni in strnjeni obliki. Z razvojem okoljskih kazalcev se ukvarjajo mednarodne institucije: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj, Komisija za trajnostni razvoj in Evropska okoljska agencija (Vovk Korže, 2008). Nabor kazalcev je v

državah Evropske unije različen in je lahko pogojen s potrebami politike ali z razpoložljivo statistiko (Suvorov, 2009). V prihodnosti bo pomembna soodvisnost posameznih politik-ekonomije, družbe in okolja, saj lahko le ravnotežje med politikami pripelje do najboljših rezultatov. S kazalci trajnostnega razvoja naj bi se tudi v prihodnje spremljalo zagotavljanje socialne enakosti in kohezije, gospodarske blaginje, varstva okolja in izpolnjevanje mednarodnih obveznosti. (Vintar Mally, 2007a).

1.2.1 Socialna komponenta razvoja Slovenije

Za povečanje števila prebivalcev v Sloveniji je v zadnjih letih zaslužno predvsem priseljevanje, po letu 2006 pa nekoliko tudi pozitiven naravni prirastek. Pričakovano trajanje življenja se stalno podaljšuje (in s tem delež starejših od 65 let), vendar je še vedno krajše kot v povprečju držav EU. Umrljivost dojenčkov se zmanjšuje in je med nižjimi v EU, kar kaže na povečevanje kakovosti človekovega življenja. Izobrazbena struktura prebivalstva se izboljšuje počasi, delež prebivalstva s terciarno izobrazbo je po večletnem povečevanju v obdobju 2007-2009 praktično miroval, s čimer se je povečal razkorak do povprečja EU. Na preveč togem trgu dela so še vedno prevelika strukturna neskladja, izobrazbena raven je prenizka, delež nezahtevnih delovnih mest pa previsok. V primerjavi z državami EU spada Slovenija med države z najnižjimi stopnjami tveganja revščine (zmanjšujejo jo socialni prejemki) in v sam vrh držav z najnižjo dohodkovno neenakostjo. Leta 2008 se je stopnja tveganja revščine v Sloveniji povečala v primerjavi s prejšnjim letom, a je v primerjavi z Evropsko unijo ostala na nizki ravni.

Slika 1.3: Človekovi razvoj v Sloveniji in EU v letih 2005 in 2008 (2009)

Vir: Poročilo o razvoju 2010, po podatkih Eurostat - Population and social conditions, Demography, GDP and main components - Current prices, 2009, 2010; za Slovenijo - Statistični portal SURS, Prebivalstvo, SI-STAT, 2010. Kazalci okolja v Sloveniji (Pričakovana življenjska doba in umrljivost dojenčkov, Izobraženost prebivalstva, Bruto domači proizvod, Stopnja tveganja revščine)

V Sloveniji sta se v preteklem desetletju dolgoročna trenda upadanja rodnosti in upočasnjevanja umrljivosti križala z gospodarskimi in političnimi spremembami. Te so bile tudi vzrok večjih nihanj v selitvah med Slovenijo in tujino. Tako se je število prebivalcev, ki je naraščalo že vse obdobje po drugi svetovni vojni in je po podatkih registra prebivalstva leta 1991 že preseglo 2 milijona, do leta 1998 zmanjšalo na dobrih 1.982 tisoč, od tega leta dalje pa ponovno narašča. V letu 2005 je spet preseglo 2 milijona, do junija leta 2009 se je povečalo že na 2,042.335 (Demografski razvoj).

Po krajšem zastoju v začetnem obdobju tranzicije se pričakovano trajanje življenja od leta 1994 dalje neprekinjeno podaljšuje. V letu 2008 je doseglo v Sloveniji pri moških 75,4 let (0,8 leta več kot leto poprej, oziroma 3,5 leta več kot leta 2000), pri ženskah pa 82,3 let (0,5 leta več kot leto poprej, oziroma 3,2 leta več kot leta 2000). Razlika med spoloma ostaja visoka zaradi visokih

razlik v stopnjah umrljivosti, zlasti po 60. letu starosti. V letu 2008 se je zmanjšala umrljivost v skoraj vseh petletnih starostnih skupinah, pri moških najbolj v starosti 20-39 let, pri ženskah pa v starosti 10-24 let. Razlika med spoloma se je po dveh letih zmanjševanja spet nekoliko povečala in ostaja visoka (7,2 leta). Pričakovano trajanje življenja se povečuje tudi v večini držav članic EU. Slovenija se po tem kazalniku pri moških še naprej uvršča za stare članice ter Ciper in Malto, pri ženskah pa ima že višje pričakovano trajanje življenja kot Nizozemska, Portugalska, Grčija, Malta, Združeno kraljestvo in Danska ter vse ostale nove članice (Pričakovana življenjska doba in umrljivost dojenčkov).

V letu 2008 je umrljivost dojenčkov v Sloveniji ostala enaka kot leto poprej, ko je dosegla do sedaj najnižjo raven. Umrljivost dojenčkov ima v Sloveniji že vrsto let tendenco zniževanja; od leta 1980, ko je umrlo še 15,3 dojenčkov do dopolnjenega prvega leta starosti na 1000 živorojenih, se je v drugi polovici devetdesetih let zmanjšala na 4,5 - 5,5. V letu 2008 je umrlo 2,4 dojenčkov na 1000 živorojenih, kar je enako kot leto poprej. Slovenija se je po tem kazalcu leta 2007 med državami članicami EU uvrstila na četrto mesto, za Luksemburgom, Švedsko in Finsko. Najvišjo umrljivost dojenčkov v EU pa imajo Romunija, Bolgarija in Malta. Specifični preventivni ukrepi na področju prenatalnega in neonatalnega zdravstvenega varstva, ki v razvitejših državah poleg splošne družbene blaginje vplivajo na zniževanje umrljivosti dojenčkov ostajajo v Sloveniji torej še naprej na visoki ravni (Pričakovana življenjska doba in umrljivost dojenčkov).

Leta 2008 se je stopnja tveganja revščine v Sloveniji povečala v primerjavi s prejšnjim letom (12,3 % leta 2008; 11,5 % leta 2007), a se je v primerjavi z Evropsko unijo ohranila na nizki ravni. Če se pri izračunu upoštevajo tudi dohodki v naravi, je bilo tveganje revščine leta 2008 še nekoliko nižje (11,9 %), a se je le to glede na prejšnje leto povečalo (11,0 % leta 2007). Pod pragom revščine je leta 2008 živelo okoli 250.000 oseb (leta 2007 233.000 oseb), kar pomeni, da so bili njihovi dohodki nižji od 545 EUR, kolikor je znašal prag tveganja revščine za enočlansko gospodinjstvo (za štiričlansko gospodinjstvo je prag tveganja revščine znašal 1.144 EUR). Brez socialnih prejemkov bi bilo tveganje revščine v Sloveniji dvakrat večje, kar kaže na njihov velik vpliv in pomen. Tudi neenakost porazdelitve dohodka, izmerjena z Ginijevim količnikom in razmerjem kvintilnih razredov, je bila v Sloveniji leta 2008 v primerjavi z EU-25 na nizki ravni in je ustaljena. Slovenija se v EU uvršča v skupino osmih držav z najnižjimi stopnjami tveganja revščine (med 9 in 12 odstotki). V obdobju 2000–2008 se je v Sloveniji stopnja tveganja revščine znižala za 0,7 odstotne točke, do leta 2007 je upadala, povišala se je v letu 2008. Stopnja, ki kaže povprečje v EU, pa je v tem obdobju ostala enaka (16 %).

V Sloveniji v celotnem obdobju 2000–2008 skupino z največjim tveganjem revščine sestavljajo: brezposelni in gospodinjstva brez delovno aktivnih članov; enočlanska gospodinjstva; prebivalstvo, staro nad 65 let, še zlasti ženske, ki živijo v enočlanskih gospodinjstvih; enostarševska gospodinjstva z vsaj enim vzdrževanim otrokom (enostarševske družine) in dvostarševska gospodinjstva z vsaj tremi vzdrževanimi otroki (velike družine). S tveganjem revščine so nadpovprečno ogroženi tudi najemniki stanovanj. V opisanem obdobju je bilo tveganje revščine večje za ženske kot za moške. Čeprav so razlike med državami v EU znatne, so v vseh državah z revščino najbolj ogrožene naslednje štiri skupine prebivalstva:

- aktivni, tako zaposleni kot brezposelni, ki živijo sami z nepreskrbljenimi otroki; v veliki večini so to ženske,
- stari 65 let in več, ki živijo sami (tudi v tej skupini večino predstavljajo ženske),
- brezposelni, ki živijo sami,
- družine z otroki, kjer je le eden od staršev zaposlen (Stopnja tveganja revščine).

Izobrazbena sestava odraslega prebivalstva (25-64 let) se v Sloveniji iz leta v leto izboljšuje. Posledica tega je pozitiven vpliv na gospodarsko rast, predvsem zaradi vse večjega deleža prebivalstva s terciarno izobrazbo. V tej točki Slovenija še precej zaostaja za najbolj razvitimi, kljub dejstvu, da se delež prebivalstva s terciarno izobrazbo v Sloveniji (22,5 % leta 2009, drugo četrtletje) približuje povprečju EU-27 (25 %). V obdobju 2000 – 2009 se je delež prebivalstva s

terciarno izobrazbo povečal za 6,7 odstotnih točk (EU-27: za 6,1 o. t.), Slovenija pa zaostanka za povprečjem EU-27 ni bistveno zmanjšala (leta 2000 je znašal 3,1 o. t., v letu 2009 pa 2,5 o. t.). Število vpisanih v terciarno izobraževanje na 1000 prebivalcev, starih 20-29 let močno presega povprečje EU-27, vendar pa je Slovenija zaostaja po številu diplomantov na 1000 prebivalcev, starih 20-29 let (Izobrazbena sestava).

Povprečno število let šolanja odraslega prebivalstva se v letu 2008 v Sloveniji ni povečalo in je še naprej nižje kot v razvitih državah. Po podatkih ankete o delovni sili je imelo leta 2008 prebivalstvo v starosti 25-64 let 11,8 let zaključenega šolanja (enako kot leto poprej oziroma 1,1 leta več kot leta 1995). Povprečno število let šolanja sicer teži k povečevanju, predvsem zaradi naraščajočega deleža generacij, ki konča terciarno izobraževanje. Na nespremenjeno povprečno število let šolanja v letu 2008 v primerjavi z letom poprej pa je po eni strani vplivalo dejstvo, da je srednje šole zaključilo manj odraslih kot leto poprej, po drugi strani pa visok selitveni prirast v tem letu. Za priseljene v Slovenijo je namreč značilno, da ima med njimi več kot polovica zgolj nižjo izobrazbo. Ker so to v veliki večini moški, nizka izobrazba vedno večjega števila priseljenih moških vpliva tudi na relativno počasnejše povečevanje povprečne izobrazbene ravni v Sloveniji živčih moških v primerjavi z ženskami, katerih povprečna izobrazbena raven je leta 2003 postala že višja od moške tudi zaradi višje vključenosti žensk v terciarno izobraževanje. Višji delež žensk s terciarno izobrazbo je predvsem posledica večjega deleža žensk med vpisanimi v terciarno izobraževanje (58,0 % v letu 2008/2009) in med diplomanti terciarnega izobraževanja (62,8 % v letu 2008) (Izobrazbena sestava).

Boljša izobrazba praviloma povečuje zaposlitvene možnosti posameznika. Stopnja zaposlenosti terciarno izobraženih je posledično praviloma višja kot pri nižje in srednje izobraženih. Stopnje zaposlenosti glede na doseženo stopnjo izobrazbe so v Sloveniji podobne kot v EU-27. V Sloveniji je bilo leta 2008 zaposlenih 42,9 % (48,1 % v EU-27) oseb z doseženo osnovnošolsko izobrazbo ali manj, 72 % (70,6 % v EU-27) oseb z doseženo srednješolsko izobrazbo in 87,5 % (83,9 % v EU-27) oseb z doseženo višješolsko in visokošolsko izobrazbo. Stopnja registrirane brezposelnosti se je do septembra 2008 zniževala in dosegla do sedaj najnižjo raven od decembra 1990, to je 6,3 % (Poročilo o razvoju 2009). Brezposelnost in odvisnost od socialnih prejemkov se je začela povečevati že v letu 2008 in se stopnjevala v letu 2009. Upad zaposlenosti v letu 2009 je imel za posledico izboljšanje izobrazbene sestave in s tem povečanje povprečnega števila let šolanja delovno aktivnega prebivalstva. Ob upadu gospodarske aktivnosti v letu 2009 so bile najbolj prizadete dejavnosti, ki zaposlujejo manj izobraženo delovno silo (gradbeništvo, delovno intenzivne predelovalne dejavnosti). Zmanjšalo se je predvsem število delovno aktivnih z nižjo izobrazbo in srednjo poklicno šolo, število delovno aktivnega prebivalstva s splošno srednjo in visoko izobrazbo pa se je celo povečalo. V zadnjih letih so se povečale razlike v plačah in delež nizkih plač (Izobrazbena sestava).

Mladi brez izobrazbe ali z nizko stopnjo izobrazbe so v primerjavi z višje izobraženimi posamezniki bolj izpostavljeni brezposelnosti, revščini in socialni izključenosti. Tudi njihove možnosti za nadaljevanje izobraževanja na višjih stopnjah izobraževanja so manjše. Slovenija je imela leta 2008 5,1 % prebivalstva, starega od 18 do 24 let s končano osnovno šolo, ki ni bil več vključen v izobraževanje. To je bistveno manj od povprečja EU-27 (14,9 %), med primerljivi državami imata manjši delež le Poljska (5,0 %) in Hrvaška (3,7 %) (Izobrazbena sestava).

INDEKS ČLOVEKOVEGA RAZVOJA

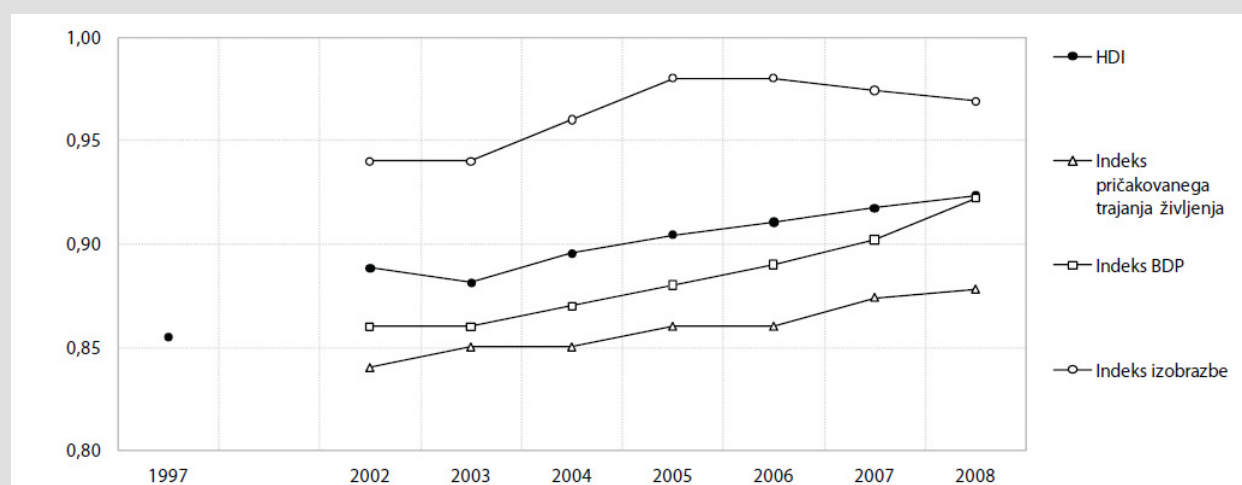
Indeks človekovega razvoja (v nadaljevanju HDI – Human Development Index) je sintetična mera razvoja, ki dopolnjuje ekonomsko mero - bruto domači proizvod. Izraža se z vrednostjo indeksa, ki je med 0 in 1. Indeks meri blaginjo treh področij družbenega razvoja človeka - zdravje (pričakovano trajanje življenja ob rojstvu), dohodek oziroma dostop do virov, ki ljudem omogočajo dostojen življenjski standard (BDP na prebivalca po kupni moči) ter izobraženost in znanje (bruto stopnja vključenosti in pismenosti). Glede na

vrednosti HDI se kakovost življenja oz. družbena blaginja v Sloveniji stalno izboljšuje. K temu prispeva tako gospodarska rast kot izobrazba prebivalcev in daljše pričakovano trajanje življenja. Stopnja indeksa človekovega razvoja je visoka, moški in ženske pa imajo skoraj enak dostop do zdravja, dohodka in izobrazbe. Po drugi strani je porazdelitev družbene moči med spoloma še vedno neenakomerna.

V Sloveniji so se med letoma 2008 in 2009 zvišale vrednosti indeksa človekovega razvoja (HDI), po spolu prirejenega indeksa človekovega razvoja (GDI) in indeksa razporejenosti moči po spolu (GEM). Stopnja človekovega razvoja je visoka, moški in ženske pa imajo skoraj enak dostop do zdravja, dohodka in izobrazbe. Po drugi strani je porazdelitev družbene moči med spoloma še vedno neenakomerna. Podobni zaključki veljajo tudi za ostale države z visoko stopnjo človekovega razvoja. Pri tem velja opozoriti, da indeksi temeljijo na podatkih iz leta 2007, zato njihove vrednosti ne zajemajo posledic ekonomske krize.

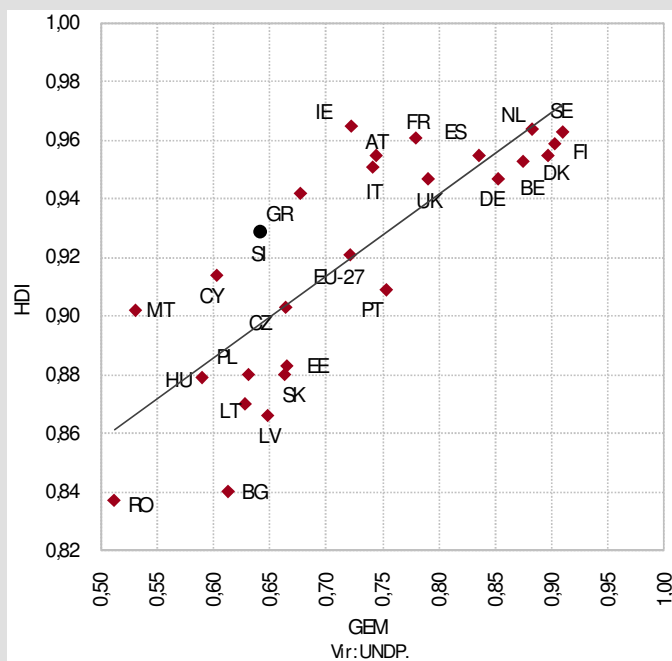
Vrednost HDI in uvrstitev Slovenije se vse od prvega preračuna za leto 1990 postopno, a konstantno izboljšujeta. K hitri rasti je najbolj prispevala rast bruto domačega proizvoda po kupni moči na prebivalca. Na drugi strani pa ima indeks pričakovane življenjske dobe že od začetka najnižje vrednosti med tremi podindeksi.

Med 182 državami, ki jih je UNDP vključil v preračun razvojnih kazalnikov, je stopnja človekovega razvoja najvišja na Norveškem in v Avstraliji, med državami EU pa na Irskem in Nizozemskem. Vrednost [HDI](#) uvršča Slovenijo na 29. mesto. Ponovno sta se zvišali vrednosti indeksa pričakovanega trajanja življenja (z 0,878 na 0,886) in indeksa bruto domačega proizvoda (z 0,922 na 0,933), indeks izobrazbe pa ostaja nespremenjen (0,969). Med državami z zelo visoko stopnjo človekovega razvoja ($HDI \geq 0,955$) je osem držav EU-27, Slovenija pa se je skupaj s preostalimi članicami EU uvrstila v skupino držav z visoko stopnjo človekovega razvoja ($HDI \geq 0,833$) (Indeks človekovega razvoja).

Slika 1.4: Gibanje vrednosti HDI in podindeksov v Sloveniji v obdobju 1997–2008

Vir: Human Development Report (UNDP), 1997–2007; Human Development Indices: Statistical Update 2008. Kazalci okolja v Sloveniji (Indeks človekovega razvoja)

Slika 1.5: Kazalniki človekovega razvoja v EU-27 za leto 2009

Vir: Poročilo o razvoju 2010, UMAPR, po Human Development Report. Oxford, New York: Oxford University Press, UNDP (2001-2009).

Uporabljeni kazalci:

- Demografski razvoj
- Indeks človekovega razvoja
- Izobrazbena sestava
- Pričakovana življenjska doba in umrljivost dojenčkov
- Stopnja tveganja revščine

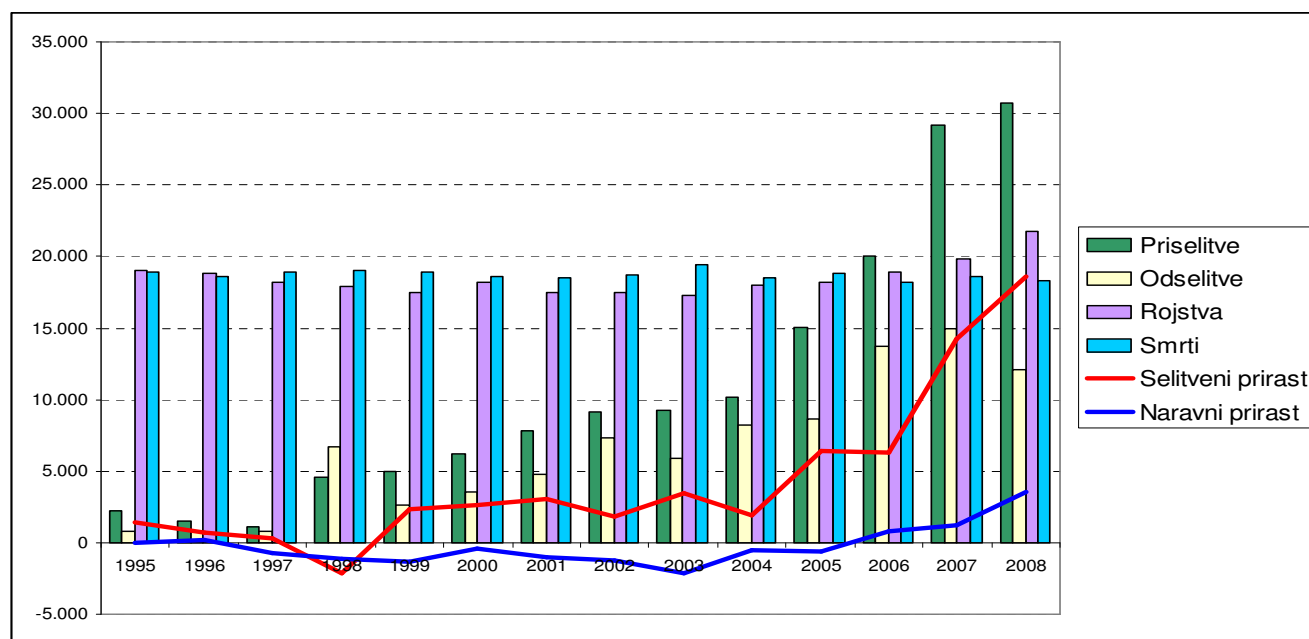
1.2.2 Demografski razvoj v Sloveniji

Po letu 1998 se število prebivalcev kljub negativnemu prirastu povečuje na račun priselitev. Obnavljanje prebivalstva je eden od pogojev za vzdržno gospodarsko rast in razvoj, vendar je v Sloveniji zaradi staranja prebivalstva in nizke rodnosti doseganje tega cilja problematično. Število prebivalcev v Sloveniji se je v letu 2008 kljub pozitivnemu naravnemu prirastu povečalo predvsem zaradi naraščajočega selitvenega prirasta (Demografski razvoj).

Število rojstev, ki se je od 29.902 leta 1980 (ko je stopnja rodnosti na ravni 2,11 še zagotavljala nezmanjšano obnavljanje generacij) do leta 2003 zmanjšalo na 17.321 (stopnja rodnosti pa na 1,20), se zadnja leta ponovno povečuje. Do leta 2008 se je povečalo na 21.213, stopnja celotne rodnosti pa na 1,53. Stopnja rodnosti se zvišuje predvsem zaradi višje rodnosti žensk v starosti 31-36 let. Kljub temu ostaja Slovenija med državami z najnižjo rodnostjo v Evropi. Povečujeta se tudi povprečna starost žensk ob rojstvu vseh otrok in ob rojstvu prvega otroka v koledarskem letu; v letu 2007 je bila prva 29,9 let (kar je bilo 1,7 leta več kot leta 2000 oziroma 2,7 leta več kot leta 1995), druga pa 28,2 let (1,7 leta več kot leta 2000 oziroma 3,3 leta več kot leta 1995). Slovenija se s tem vedno bolj približuje državam z visoko povprečno starostjo ob rojstvu otrok (Demografski razvoj).

Po drugi strani se z upočasnjevanjem umrljivosti pričakovana življenjska doba še naprej povečuje, s čimer se ob upadajočem številu rojstev počasi spreminja starostna sestava

prebivalstva. Število otrok v starosti 0–14 let se v letu 2008 prvič od konca sedemdesetih let prejšnjega stoletja ni več zmanjšalo, temveč se je celo nekoliko povečalo, še naprej pa se zmanjšuje njihov delež v starostni sestavi prebivalstva. Prebivalstvo Slovenije se stara, počasi se zmanjšuje delež delovno sposobnega prebivalstva, povečuje pa delež starega prebivalstva, katerega število je leta 2003 prvič preseгло število otrok. Ta proces je sicer za zdaj še počasnejši kot v povprečju EU, ker je v večini držav članic EU pričakovana življenjska doba daljša kot v Sloveniji in je zato tudi delež starega prebivalstva višji kot v Sloveniji; problemi z upadanjem rojstev in zato upadanjem deleža otrok pa so podobni. (Demografski razvoj).

Slika 1.6: Komponente rasti števila prebivalcev Slovenije (po registru prebivalstva) v obdobju 1981–2005

Vir: SURS, 2009. Kazalci okolja v Sloveniji (Demografski razvoj)

Uporabljeni kazalci:

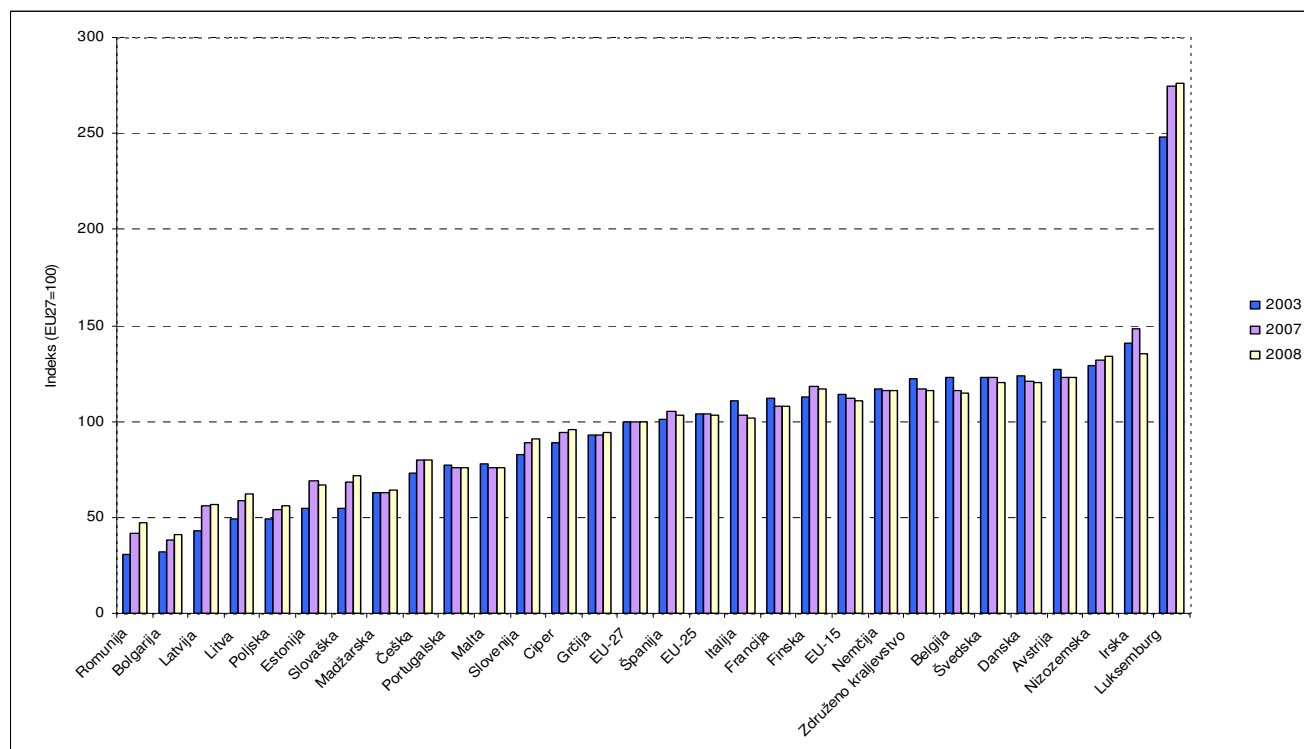
- Demografski razvoj

1.2.3 Ekonomski razvoj Slovenije

Slovensko gospodarstvo se postopno približuje povprečni razvitosti Evropske unije, saj je Slovenija v letu 2008 dosegla 91 % povprečnega BDP na prebivalca v EU-27. V obdobju med letoma 2000 in 2008 se je dohodek prebivalstva povečeval hitreje od potrošnje, zaostanek za povprečnim dohodkom na prebivalca EU pa se je zmanjšal. Razmeroma visoka energetska intenzivnost v Sloveniji je po zniževanju v letih 2006 in 2007 znova porasla leta 2008. Za slovensko gospodarstvo je značilen visok delež industrije v celotni ustvarjeni dodani vrednosti in znotraj tega visok delež energetske intenzivnih dejavnosti ter nizek delež visoko tehnoloških dejavnosti. Prestrukturiranje v smeri krepitve dejavnosti z višjo dodano vrednostjo na enoto proizvoda poteka počasi.

Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči je po podatkih Eurostata v Sloveniji v letu 2008 dosegel 22.800 SKM (standardov kupne moči), kar predstavlja 91 % povprečnega bruto domačega proizvoda na prebivalca po kupni moči v EU-27 in je za 2 o. t. bližje evropskemu povprečju kot prej. Med dvanajsterico novih držav članic EU je bil od Slovenije po tem kazalcu bolj razvit samo Ciper, v primerjavi s starimi članicami pa je Slovenija še vedno pred Portugalsko (Bruto domači proizvod).

Slovenija je leta 2008 kljub upočasnitvi gospodarske rasti, podobno kot v obdobju visoke konjunktуре (2004–2007), beležila še precej višjo rast BDP od povprečja držav EU (za 2,7 o. t.). S poglobitvijo svetovne finančne in gospodarske krize se je v letu 2008 rast BDP v večini držav EU namreč že preplopolovila, v šestih državah pa se je BDP realno zmanjšal. Takšna gibanja so se odrazila tudi v višini BDP v standardih kupne moči (SKM), ki se je v obdobju 2004–2007 v vseh državah EU povečevala, v letu 2008 pa je v šestih državah že prišlo do znižanja, od tega v petih starih (Danska, Irska, Španija, Italija in Švedska) in v eni novi članici EU (Estonija). Slovenija je bila tako v skupini dvanajstih držav, ki so v letu 2008 izboljšale svoj položaj glede na povprečje EU. Šest držav je zgolj ohranilo relativno raven razvitosti iz predhodnega leta, ostale države pa so svoj položaj poslabšale, najbolj Irska, za 13 o. t. Vse države, ki so glede na povprečje EU v letu 2008 zabeležile večje izboljšanje kot Slovenija, imajo nižji BDP na prebivalca od Slovenije (Romunija, Slovaška, Bolgarija in Litva). Sloveniji sta po ravni BDP na prebivalca po kupni moči že od leta 2004 najbližje Grčija in Ciper, Portugalska, ki je bila na podobni ravni razvitosti kot Slovenija v začetku tega desetletja, pa je do leta 2008 za Slovenijo precej zaostala (v letu 2000 za 2 o. t., v letu 2008 za 15 o. t.). Podobno kot v večini držav z relativno večjimi spremembami obsega BDP na prebivalca v SKM se je v preteklih letih v Sloveniji zviševala tudi splošna raven cen (s 73 % v letu 2005 na 81 % povprečne ravni cen EU-27 v letu 2008), zato je bilo približevanje povprečju EU počasnejše od tistega, ki bi ga pričakovali zgolj na osnovi razmerja med realnimi stopnjami rasti BDP med Slovenijo in povprečjem EU. Po napovedih Eurostat se je v letu 2009 vrednost BDP na prebivalca v SKM v vseh državah EU znižala, v Sloveniji nominalno za 7 %. Po naših preračunih je Slovenija s tem dosegla 89 % povprečja EU. S tem je bil izničen napredek dosežen v letu 2008, saj smo se vrnili na raven razvitosti leta 2007. Prekinitev dohitevanja povprečne razvitosti EU je bila pričakovana glede na to, da je Slovenija v letu 2009 zabeležila enega največjih padcev gospodarske aktivnosti med državami EU (Bruto domači proizvod).

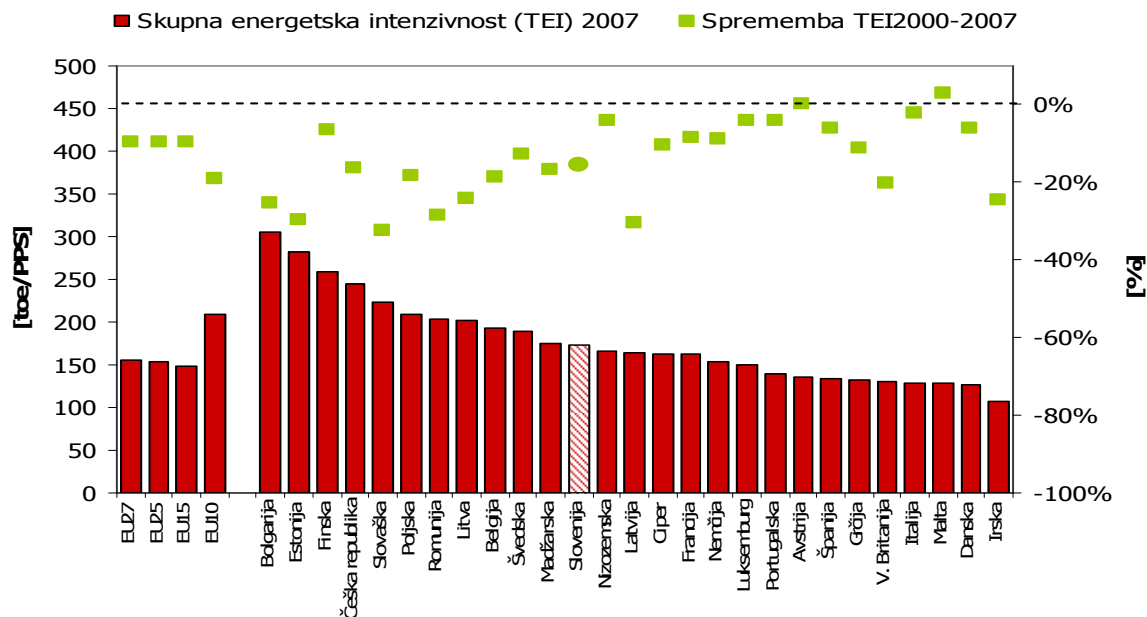
Slika 1.7: BDP na prebivalca po kupni moči (v SKM- standardih kupne moči) v Sloveniji in državah EU leta 2003, 2007 in 2008

Vir: Poročilo o razvoju 2010, UMAR (po Eurostat, GDP at market prices - Percentage of EU27 total (based on PPS per inhabitant), 2009. Kazalci okolja v Sloveniji (Bruto domači proizvod)

Leta 2008 se je energetska intenzivnost skupne rabe energije po šestih letih zmanjševanja povečala, kar predstavlja odmik od ciljev. Leta 2008 je Slovenija za BDP v višini milijona € potrebovala 256 toe primarne energije (v stalnih cenah preteklega leta z referenčnim letom 2000 in tečajem EUR/SIT 2000). Glede na prejšnje leto se je energetska intenzivnost povečala za 2,1 %. Povečanje intenzivnosti rabe energije je bilo v obdobju od leta 1997 opaženo samo dvakrat, leta 2001 in 2008. Najbolj intenzivno zmanjševanje je bilo prisotno v drugi polovici devetdesetih let prejšnjega stoletja, po letu 2000 pa se je dinamika zmanjševanja umirila. Občutnejše zmanjševanje intenzivnosti je bilo zabeleženo zopet v letih 2006 in 2007, trend leta 2008 pa predstavlja odmik od doseganja ciljev (Energetska intenzivnost).

Intenzivnost slovenskega gospodarstva se je v opazovanem obdobju približala evropskemu (EU-25), vendar je bilo približevanje na začetku tretjega tisočletja občutno prepočasno, zadnji dve leti pa se je močno izboljšalo. Primerjava intenzivnosti leta 2007, izračunanih iz BDP v enotah standardne kupne moči, pokaže, da je intenzivnost slovenskega gospodarstva za približno 12 % višja od EU-25. Velike razlike obstajajo tudi med državami članicami. Energetsko najbolj učinkovita država Irska porabi od energetskega najmanj učinkovite Bolgarije skoraj trikrat manj energije za enak BDP. Slovenija sodi med energetske bolj potratne države, problematično pa je tudi to, da je stopnja zmanjševanja glede na ostale energetske bolj potratne države med nižjimi (Energetska intenzivnost).

Visoko energetska intenzivnost lahko v Sloveniji pripišemo relativno nizkemu BDP na prebivalca glede na povprečje EU ter visokemu deležu industrije in vplivu tranzitnega prometa. Slovenija je po porabi energije na prebivalca blizu povprečja EU (v letu 2007 je zaostajala le za dobra 2 %). Podobno, le malo višjo porabo na prebivalca ima na primer Irska, ki pa ima višji BDP na prebivalca od Slovenije in zato bistveno nižjo energetska intenzivnost. Slovenija je imela v letu 2004 za 42,3 % nižji BDP (merjeno v tekočih EUR) na prebivalca od povprečja EU. Vse vzhodnoevropske države, ki imajo dosti večjo energetska intenzivnost od naše, precej zaostajajo, tudi po BDP na prebivalca. Na visoko intenzivnost porabe energije deloma vpliva tudi gospodarska struktura. V Sloveniji imamo med državami EU skoraj najvišji delež predelovalnih dejavnosti, med njimi pa tudi visok delež papirne, kemične, kovinske dejavnosti ter proizvodnje nekovinskih mineralnih izdelkov, torej dejavnosti, ki za svojo proizvodnjo porabijo nadpovprečno veliko energije. Omenjene štiri dejavnosti skupaj so v letu 2007 v Sloveniji ustvarile 30 % dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti, njihov delež v porabi energije v predelovalnih dejavnostih pa je bil več kot dvakrat višji, 70,5-odstoten. Pomembno na visoko intenzivnost rabe primarne energije vpliva tudi proizvodnja električne energije in toplote v termoelektrarnah s slabim izkoristkom ter v jedrski elektrarni, kjer je statistično določen izkoristek 33 % (Energetska intenzivnost).

Slika 1.8: Primerjava energetske intenzivnosti (TPES/BDP v PPS) med državami EU-27 za leto 2007 (leva os) in gibanja intenzivnosti v obdobju 2000-2007 (desna os)

Vir: Eurostat, 2009. Structural indicators. Kazalci okolja v Sloveniji (EN11 Skupna energetska intenzivnost)

V zadnjih desetih letih je za slovensko gospodarstvo značilno razmeroma počasno prestrukturiranje v smeri krepitve in rasti storitvenih dejavnosti, ob hitrem upadanju pomena kmetijstva in rahlem zmanjšanju deleža industrije. V obdobju 1995–2005 se je pomen kmetijstva v strukturi bruto dodane vrednosti zmanjšal za 1,7 strukturne točke na 2,5 %, delež storitev pa povečal za 2,9 strukturne točke na 63,4 % celotne dodane vrednosti. Zmanjšanje deleža industrije (28,2 % v letu 2005) je bilo relativno manjše (za 1,7 strukturne točke), tako da se je strukturni razkorak do evropskega povprečja na tem področju še povečal. V letu 1995 je bil delež industrije v Sloveniji za 6,3 strukturne točke večji kot v Evropski uniji, leta 2004 pa je ta razlika znašala 8 strukturnih točk. Pomembnejše strukturne razlike v primerjavi z evropskim povprečjem ostajajo tudi na področju poslovnih storitev (Struktura gospodarstva in izvoza blaga).

Delež predelovalnih dejavnosti je v Sloveniji med najvišjimi. Med državami EU so v letu 2005 največji delež dodane vrednosti ustvarili na Češkem (25,9 %), takoj za njo pa v Sloveniji (24,6 %) in na Irskem (24,5 %). V državah EU-15 je zaradi bolj razvitih gospodarstev in s tem večjega deleža ustvarjene dodane vrednosti v storitvah, ta delež v povprečju nižji (17 %). Visok delež pa ne pomeni nujno tudi visoke energetske intenzivnosti, saj je ta odvisna tudi od strukture predelovalnih dejavnosti. Slovenska struktura pokaže nadpovprečne deleže vseh energetsko intenzivnih proizvodnj - nekovinske, kovinske in papirne. Še posebej odstopa delež proizvodnje kovin, ki je za enkrat večji od povprečja - večji je le še na Slovaškem, in na enaki ravni na Češkem (4,1 % v celotni dodani vrednosti po podatkih iz leta 2004, pri čemer niso vključeni podatki za Ciper, Latvijo in Portugalsko). Poleg teh treh držav je delež energetsko intenzivnih panog v celotni dodani vrednosti visok še na Finskem, ki pa ima daleč največji delež papirne industrije. Če stanje primerjamo z letom 2000, ta ne pokaže večjih sprememb - največji delež energetsko intenzivnih panog je bil na Finskem zaradi še večjega deleža papirne industrije. Takoj za njo se uvršča Slovenija z največjim deležem kovinske industrije, katere delež je enak kot v letu 2005. To nakazuje, da v tem obdobju ni prišlo do večjih strukturnih premikov v slovenski industriji (Struktura gospodarstva in izvoza blaga).

V Sloveniji je v letu 2008 dodana vrednost predelovalnih dejavnosti prvič po prvem četrtletju leta 1999 upadla, največji realni upad dodane vrednosti je bil zabeležen v predelovalnih dejavnostih,

znižala se je tudi dodana vrednost v poslovnih storitvah, v gradbeništvu in trgovini pa se je njena rast močno upočasnila (Struktura gospodarstva in izvoza blaga).

Poleg zgoraj omenjenih energetske intenzivnih panog in ob upoštevanju kemične industrije kot del t.i. umazanih oz. emisijsko intenzivnih industrij, so to sektorji, ki se po intenzivnosti škodljivih izpustov (v zrak, vodo, zemljo) na enoto proizvoda najslabše uvrstijo. Po metodologiji Svetovne banke (po skupinah SKD klasifikacije) mednje spadajo celotna proizvodnja kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaken, celotna proizvodnja vlaknin, papirja ter izdelkov iz njih, od proizvodnje kovin in kovinskih izdelkov le proizvodnja kovin, od proizvodnje drugih nekovinskih mineralnih izdelkov pa proizvodnja cementa, apna in mavca ter proizvodnja brusil in drugih nekovinskih mineralnih izdelkov. Mednarodna primerjava deleža teh industrij ni na razpolago, vendar pa neugodno sliko z vidika pritiskov na okolje kažejo podatki o rasti teh industrij (Struktura gospodarstva in izvoza blaga).

Skupni obseg proizvodnje emisijsko intenzivnih industrij že vse obdobje po letu 1999 hitreje narašča od ostalih panog predelovalnih dejavnosti. V letu 2008 je bila rast obsega proizvodnje v omenjenih industrijah za 5,1 o. t. višja kot v povprečju v ostalih predelovalnih dejavnostih. Ob visoki rasti obsega proizvodnje je bila rast donosnosti nižja kot v povprečju v ostalih predelovalnih dejavnostih, zato se je delež dodane vrednosti emisijsko intenzivnih industrij v celotnih predelovalnih dejavnostih v letu 2007 nekoliko zmanjšal. Zmanjšanje je bilo predvsem posledica nižjega deleža dodane vrednosti v proizvodnji kemikalij in kemičnih izdelkov. Glede na leto 2005 je bil v letih 2006 in 2007 dosežen nižji delež dodane vrednosti le v proizvodnji papirja in izdelkov iz njih (Struktura gospodarstva in izvoza blaga).

Raba končne energije na enoto dodane vrednosti se je v letu 2007 zmanjšala za 9,2 %. K temu je največ prispevala nižja poraba energije v proizvodnji kovin ter vlaknin in papirja (v slednji zaradi kakovostnih sprememb – manjša energetska intenzivnost – in tudi zaradi manjšega obsega proizvodnje). Zmanjševanje energetske intenzivnosti se je nadaljevalo tudi v letu 2008, saj se je zaradi prilagajanja proizvodnje IPPC direktivi proizvodnja primarnega aluminija zmanjšala za četrtno; namesto nekdanjih 12 % je bilo v tej proizvodnji porabljene le 9 % celotne električne energije, ki jo porabimo v Sloveniji (znižanje z 1,7 TWh letno na 1,2 TWh letno). Obseg znižanja porabe električne energije v tej proizvodnji je primerljiv z letno količino proizvodnje v HE Zlatoličje in v 5. bloku TE Šoštanj (Struktura gospodarstva in izvoza blaga).

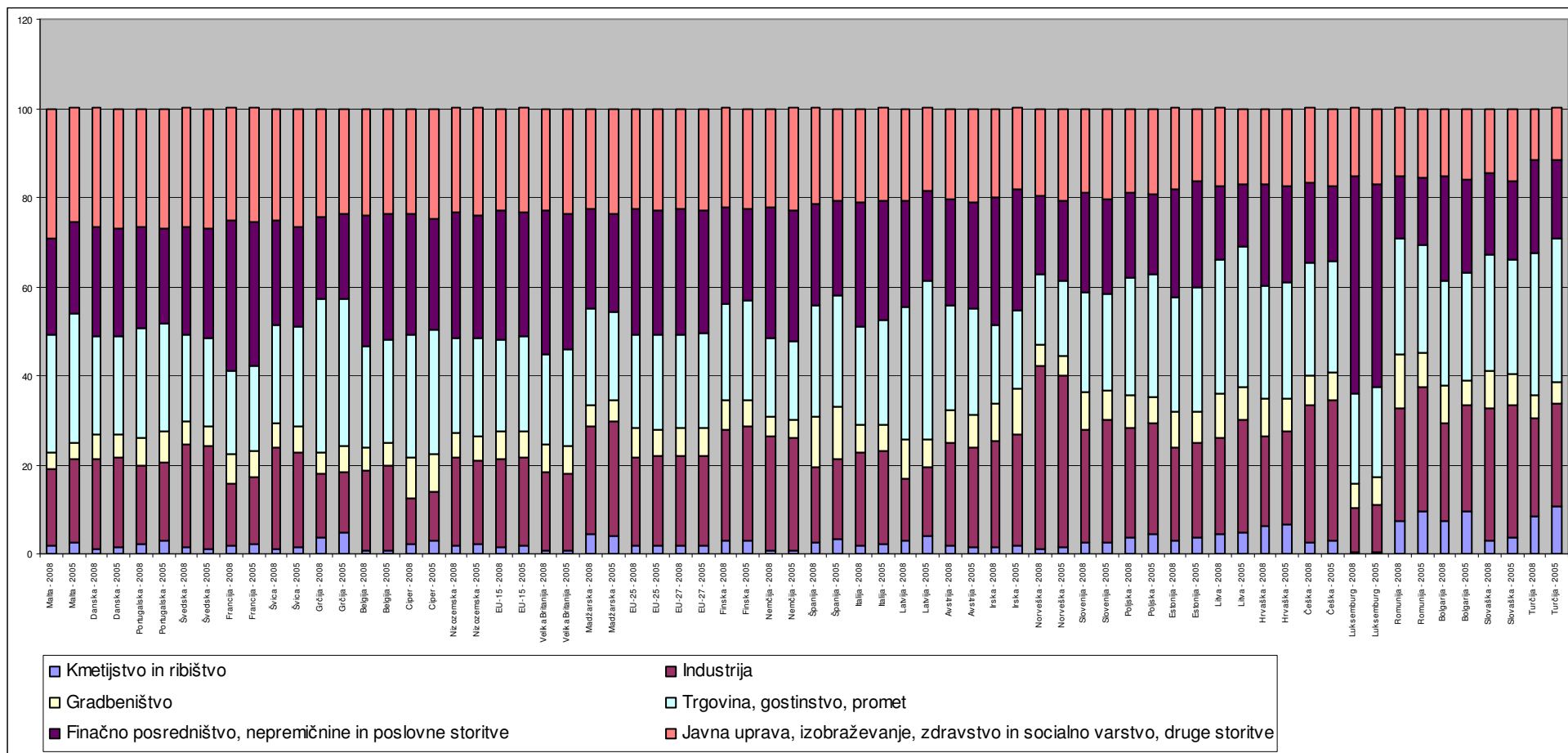
Realna rast dodane vrednosti se je leta 2008 upočasnila na 3,2 % (s 6,8 % leta 2007) predvsem zaradi močnega umirjanja rasti v najbolj izvozno naravnanim delu gospodarstva. K znižanju skupne rasti dodane vrednosti je največ prispevala nižja rast v industrijskih dejavnostih zaradi pešanja tujega povpraševanja, umirila se je tudi rast gradbene aktivnosti, je gradbeništvo leta 2008 ostalo najhitreje rastoča dejavnost (Struktura gospodarstva in izvoza blaga).

Prestrukturiranje predelovalnih dejavnosti v smeri krepitve tehnološko zahtevnejših in nadpovprečno produktivnih dejavnosti poteka prepočasi. V desetletnem obdobju (1995-2005) se je v dodani vrednosti in zaposlenosti sicer zmanjšal delež nizko tehnološko zahtevnih in povečal delež visoko in srednje visoko tehnološko zahtevnih dejavnosti. Vendar pa je slednje predvsem posledica povečanja deleža srednje nizko tehnološko zahtevnih dejavnosti, medtem ko se delež visoko tehnološko zahtevnih dejavnosti po letu 2003 zmanjšuje (Struktura gospodarstva in izvoza blaga).

Na počasnost prestrukturiranja kaže tudi zaostanek Slovenije za povprečjem EU pri deležu tehnološko najzahtevnejših dejavnosti. Po dveh letih upadanja se je v letu 2006 delež visokotehnološko zahtevnih proizvodov v blagovnem izvozu rahlo zvišal. Pri tem je šele v letu 2008 z 18,8 % presegel raven iz leta 2003 (17,9 %). Delež visokotehnološko intenzivnih proizvodov v blagovnem izvozu pa je bil v letu 2008 še vedno precej nižji od povprečja EU-27 in EU-12. V letu 2008 se je sicer zaostanek za EU, pa tudi za EU-12, nekoliko zmanjšal, na kar pa je vplivalo tudi znižanje deleža visokotehnoloških proizvodov v EU, kar povezujemo s slabitvijo

povpraševanja razvitih držav po teh proizvodih in zaostrovanjem konkurence proizvajalcev omenjenih proizvodov iz hitro rastočih gospodarstev (Indija, Kitajska). V večini držav EU je izvoz teh proizvodov stagniral oziroma padal (Struktura gospodarstva in izvoza blaga).

Glavni razlog povečanja deleža visoko tehnološko zahtevnih proizvodov v slovenskem blagovnem izvozu v letu 2008 je bilo nadaljnje naraščanje izvoza farmacevtskih proizvodov, večji je bil tudi izvoz pisarniške opreme. Delež proizvodov z nizko dodano vrednostjo na zaposlenega v blagovnem izvozu se že vrsto let znižuje predvsem zaradi upadanja deleža delovno intenzivnih proizvodov, delež nizkotehnološko zahtevnih proizvodov, ki se že vrsto let ohranja na relativno visoki ravni, pa se je leta 2008 drugo leto zapored celo nekoliko povečal. Delež izvoza proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov se je po letu 2005 nekoliko povečal, s čimer je bil prekinjen trend upadanja v obdobju 1995–2004 (Struktura gospodarstva in izvoza blaga).

Slika 1.9: Primerjava strukture gospodarstva v evropskih državah v letih 2005 in 2008, delež bruto dodane vrednosti v tekočih osnovnih cenah po dejavnostih

Vir: Eurostat, National Accounts, 2009. Kazalci okolja v Sloveniji (Struktura gospodarstva)

V zadnjih nekaj letih se bolj kot kdajkoli prej pojavljajo potrebe po kazalcih, ki presegajo BDP kot osnovno merilo napredka. Taki kazalci, ki merijo in kombinirajo različne dimenzije blagostanja naj bi zagotavljali boljšo osnovo za oblikovanje politik, še posebej, če jih znamo pravilno kombinirati z bolj podrobnimi podatki, ki so del sektorskih (zdravje, promet, energetika ipd.) ali tematskih kazalcev (narava, odpadki, vode, zrak ipd.). Različne mednarodne organizacije zato razvijajo različne nabore kazalcev, kot so strukturni kazalci, (osnovni nabor kazalcev Evropske agencije za okolje (EEA), kazalci trajnostnega razvoja Eurostata idr) ali sestavljeni kazalci (Okoljski odtis, Indeks okoljske trajnosti, Indeks srečnega planeta, Indeks človeškega razvoja ipd). Ti kazalci so sami po sebi precej kompleksni, saj upoštevajo več različnih komponent – naravne vire, izobraževanje, dostopnost dobrin, zdravje, sposobnost narave za proizvodnjo materialnih dobrin (les, voda) idr. Zato njihov razvoj zahteva veliko naporov in prizadevanja poročevalskih enot ter povezovanja na mednarodnem nivoju.

RAZKLOP

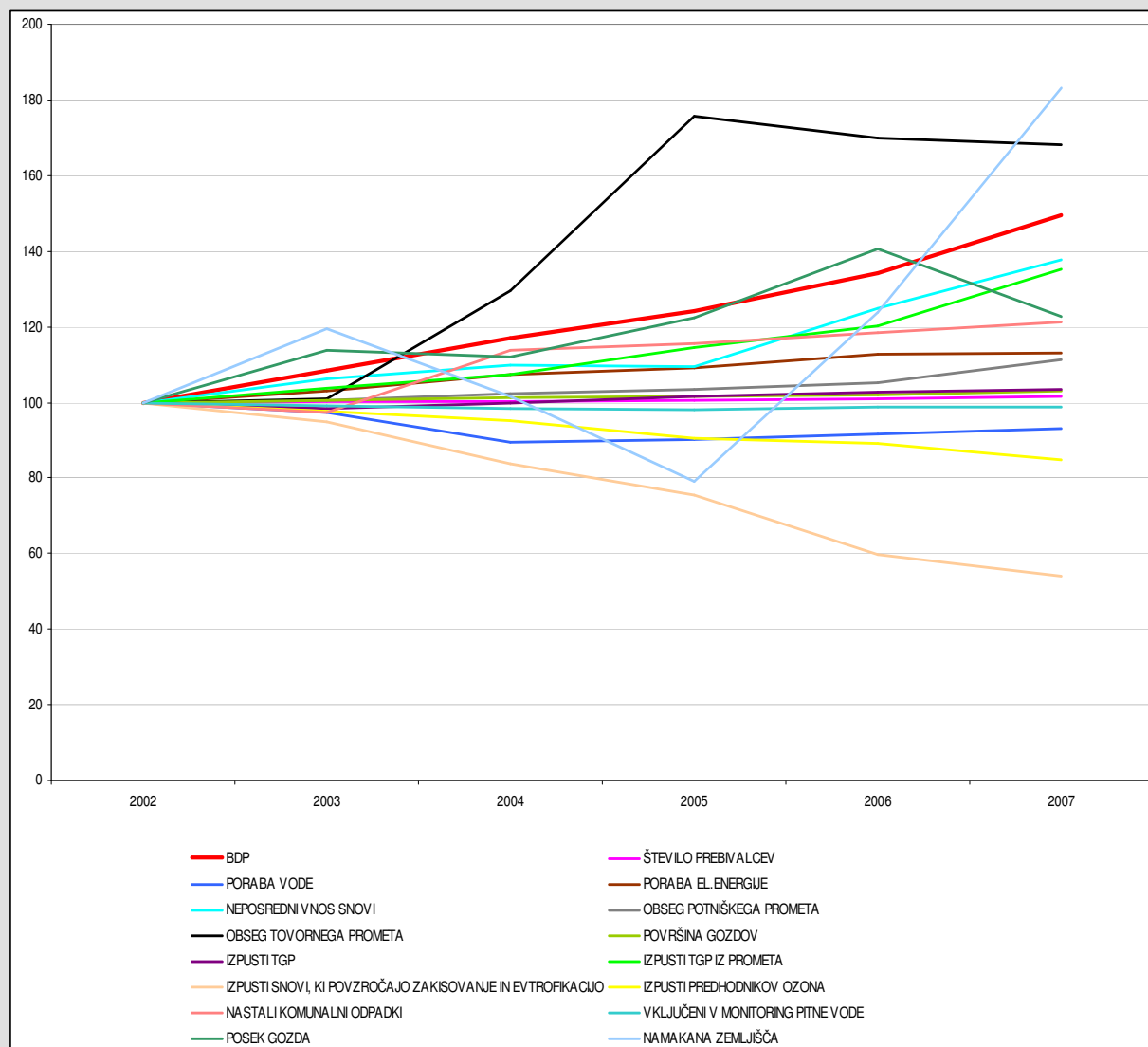
Kazalec prikazuje razklop oz. prekinitev povezave med gospodarsko rastjo ter škodo, ki jo ta povzroča okolju. Razklop merimo z dvema spremenljivkama – ekonomsko, ki spremlja pritisk na okolje ter z gonilno silo, ki poveča ali zmanjša pritisk na okolje (npr. rast prebivalstva). Pojavi se, ko je stopnja rasti okoljskega pritiska manjša od njene gonilne sile (npr. BDP) v nekem obdobju. Razklop se spremlja preko različnih vhodnih kazalcev. V opazovanje razklopa sta bili vključeni osnovni spremenljivki BDP in število prebivalstva v primerjavi z okoljskimi spremenljivkami, ki spremljajo pritiske na okolje ter tistimi, ki spremljajo onesnaževanje okolja kot posledico predhodnih pritiskov na okolje zaradi delovanja različnih socio-ekonomskih dejavnikov. Najbolj pregledna metoda za opazovanje razklopa med okoljskimi komponentami in ekonomsko gonilno silo je prikaz nezveznega faktorja (decoupling ratio), za katerega velja, da ni prišlo do razklopa, če je njegova vrednost negativna in da razklop obstaja, če je pozitivna.

Razklop med BDP in ostalimi okoljskimi spremenljivkami razkriva, da do razklopa ni prišlo le pri spremenljivkah obseg tovarnega prometa in površina namakanih zemljišč, kar pomeni da obremenitve na okolje zaradi teh dveh spremenljivk naraščajo hitreje kot BDP. Tovorni promet je v Sloveniji pričel naraščati po vstopu v Evropsko unijo, ko se je tako prevoz domačega kot tudi tranzitnega tovora precej povečal. Pri namakanju so se povečale zlasti površine, ki so pripravljene za kapljično namakanje. BDP je v obdobju 2002-2005 počasi naraščal, medtem ko je število prebivalstva ostajalo stabilno, večina okoljskih spremenljivk je v tem obdobju naraščala.

Med tistimi okoljskimi spremenljivkami, ki so v razklopu z BDP, jih je največ v relativnem razklopu, kar pomeni, da je stopnja rasti okoljske komponente pozitivna, vendar se stopnja rasti BDP povečuje bistveno hitreje. V absolutnem razklopu z BDP so spremenljivke poraba vode, izpusti snovi, ki povzročajo zakisovanje in eutrofikacijo, izpusti predhodnikov ozona ter vključenost prebivalstva v monitoring pitne vode, kar pomeni, da je njihova stopnja rasti negativna ali enaka nič, torej njihov pritisk na okolje upada oziroma je stabilen.

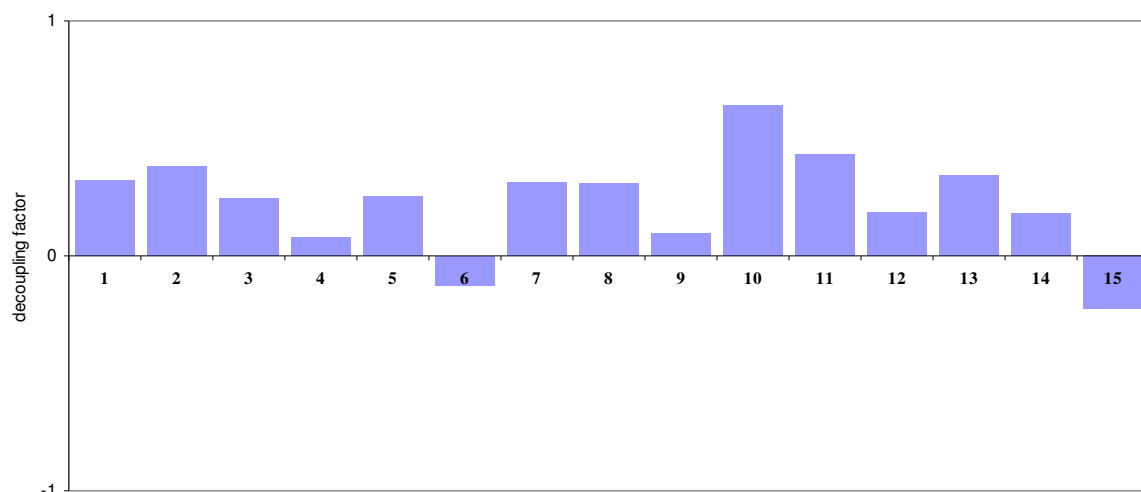
Razklop med številom prebivalstva ter ostalimi okoljskimi spremenljivkami prikazuje, da so vrednosti nezveznega faktorja v večini primerov negativne, kar pomeni, da ni prišlo do razklopa in so pritiski okoljskih spremenljivk na okolje v Sloveniji večji kot so pritiski zaradi rasti prebivalstva. V razklopu s številom prebivalstva so le spremenljivke poraba vode, vključeni v monitoring pitne vode, izpusti predhodnikov ozona ter izpusti snovi, ki povzročajo zakisovanje in eutrofikacijo. Vse štiri okoljske spremenljivke so s številom prebivalstva v absolutnem razklopu.

Iz razpoložljivih trendov podatkovnih nizov je očitno, da rezultati sicer vodijo k zmanjšanju pritiskov na okolje, vendar so nekatere okoljske spremenljivke še vedno problematične in negativno vplivajo na okolje, saj kratkoročna stabilizacija absolutne potrošnje virov ni bila dosežena (Razklop).

Slika 1.10: Razklop okoljskih komponent v primerjavi z BDP in rastjo prebivalstva

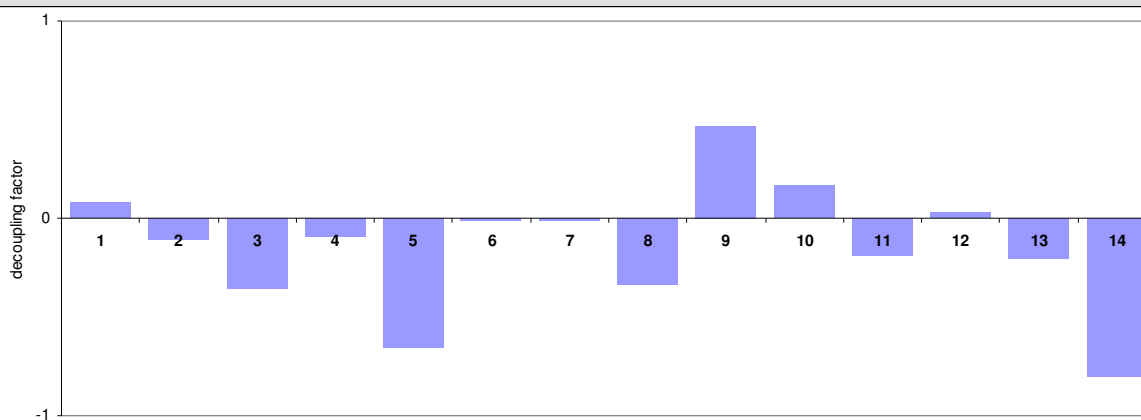
Vir: Statistični urad RS, 2009; Kazalci okolja 2009

Slika 1.11: Razklop okoljskih spremenljivk v primerjavi z BDP na podlagi nezveznega faktorja

Legenda: 1 - število prebivalcev; 2 - poraba vode; 3 - poraba el. energije; 4 - neposredni vnos snovi; 5 - obseg potniškega prometa; 6 - obseg tovarnega prometa; 7 - površina gozdov; 8 - izpusti TGP; 9 - izpusti TGP iz prometa; 10 - izpusti snovi, ki povzročajo zakisovanje in eutrofikacijo; 11 - izpusti predhodnikov ozona; 12 - nastali komunalni odpadki; 13 - vključeni v monitoring pitne vode; 14 - posek gozda; 15 - namakana zemljišča

Vir: Statistični urad RS, 2009; Kazalci okolja 2009

Slika 1.12: Razklop okoljskih spremenljivk v primerjavi s številom prebivalstva na podlagi nezveznega faktorja

Legenda: 1 - poraba vode; 2 - poraba el. energije; 3 - neposredni vnos snovi; 4 - obseg potniškega prometa; 5 - obseg tovarnega prometa; 6 - površina gozdov; 7 - izpusti TGP; 8 - izpusti TGP iz prometa; 9 - izpusti snovi, ki povzročajo zakisovanje in eutrofikacijo; 10 - izpusti predhodnikov ozona; 11 - nastali komunalni odpadki; 12 - vključeni v monitoring pitne vode; 13 - posek gozda; 14 - namakana zemljišča

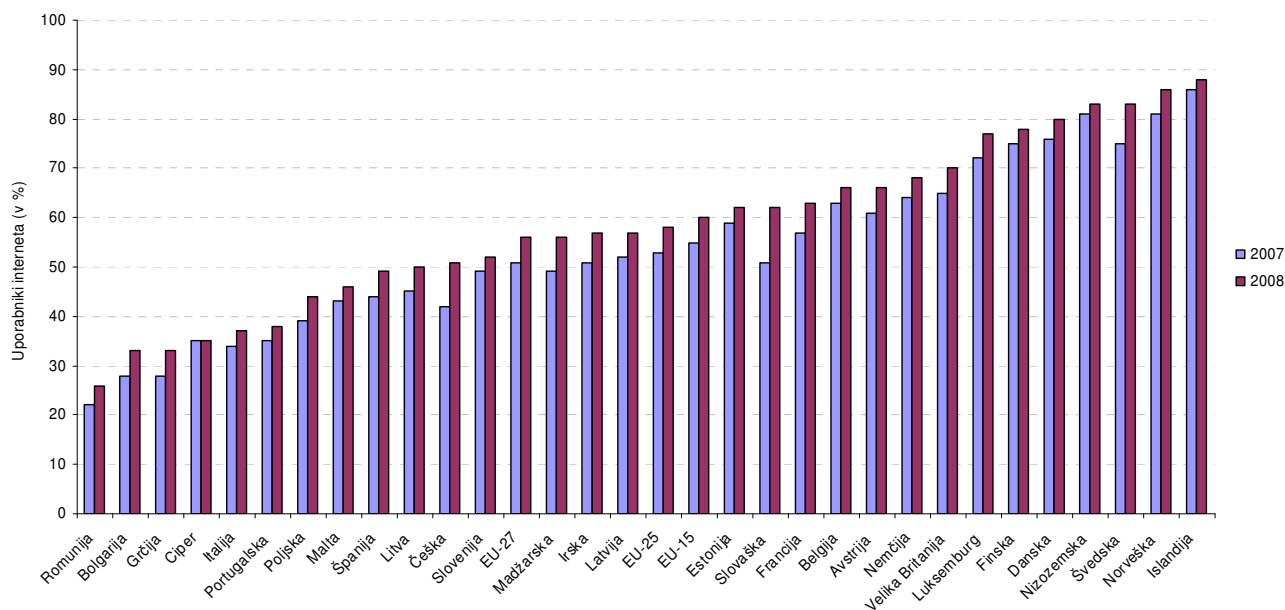
Vir: Statistični urad RS, 2009; Kazalci okolja 2009

Uporabljeni kazalci:

- Bruto domači proizvod
- Energetska intenzivnost
- Razklop
- Struktura gospodarstva in izvoza blaga

1.2.4 Znanost in tehnologija

Delež uporabnikov interneta se povečuje, saj se je uporaba interneta v Sloveniji v starosti 16–74 let v letu 2009 ponovno izraziteje povzpela (za 6 odstotnih točk na 62 %). S tem se je znižal tudi razkorak do EU. Tehnološko inovacijski potencial se v Sloveniji krepi počasi in ne dosega zastavljenih ciljev. To je neugodno tudi z vidika varstva okolja, saj so lahko le nove tehnologije okolju prijaznejše in energetske varčnejše.

Slika 1.13: Uporabniki interneta v Sloveniji in evropskih državah v letih 2007 in 2008

Vir: Eurostat, 2009. Kazalci okolja v Sloveniji (Raba interneta)

Rast števila uporabnikov interneta se je v letu 2009 nekoliko pospešila, premik pa je bil tudi strukturno ugoden. Po nekoliko upočasneni širitvi rabe interneta v letih 2007 in 2008, ko se je povečal tudi zaostanek Slovenije za povprečjem EU, se je delež uporabnikov interneta (osebe, ki so uporabljale internet v zadnjih treh mesecih) v starosti 16–74 let v letu 2009 ponovno izraziteje povzpela, in sicer za 6 odstotnih točk na 62 %. S tem se je znižal tudi razkorak do EU, kjer je bil delež uporabnikov interneta leta 2009 65-odstoten. Med novimi članicami ima največji delež uporabnikov interneta Estonija, ki presega 70 %, pred Slovenijo pa sta uvrščeni še Slovaška in Latvija. Napredek v Sloveniji v zadnjem letu je bil tudi strukturno ugoden. Najbolj se je povečal delež uporabnikov interneta z nizko izobrazbo, gledano po starosti pa delež uporabnikov v populaciji srednjih let (35–54 let), izraziteje pa tudi v starejši populaciji (55–74 let). Ravno pri teh skupinah prebivalstva, zlasti pri nižje izobraženih in starejših, ima Slovenija premalo izkoriščen potencial za širitev uporabe interneta, razkorak do EU pa se je v letih 2007–2008 še povečal. S premikom v letu 2009 so se razlike na teh področjih zmanjšale, najbolj glede deleža manj izobraženih uporabnikov interneta. Tako kot v EU je tudi v Sloveniji največji delež uporabnikov interneta med mladimi, pri čemer je delež mladih (16–24) pri nas skozi celotno obdobje od 2004 višji kot v povprečju EU, razlika v prid Slovenije pa se z leti še povečuje. Razlika med spoloma pri uporabi interneta je bila v Sloveniji že v preteklih letih relativno majhna, v zadnjem letu (2009) pa je takorekoč izginila (moški 65 %, ženske 64 %) (Raba interneta).

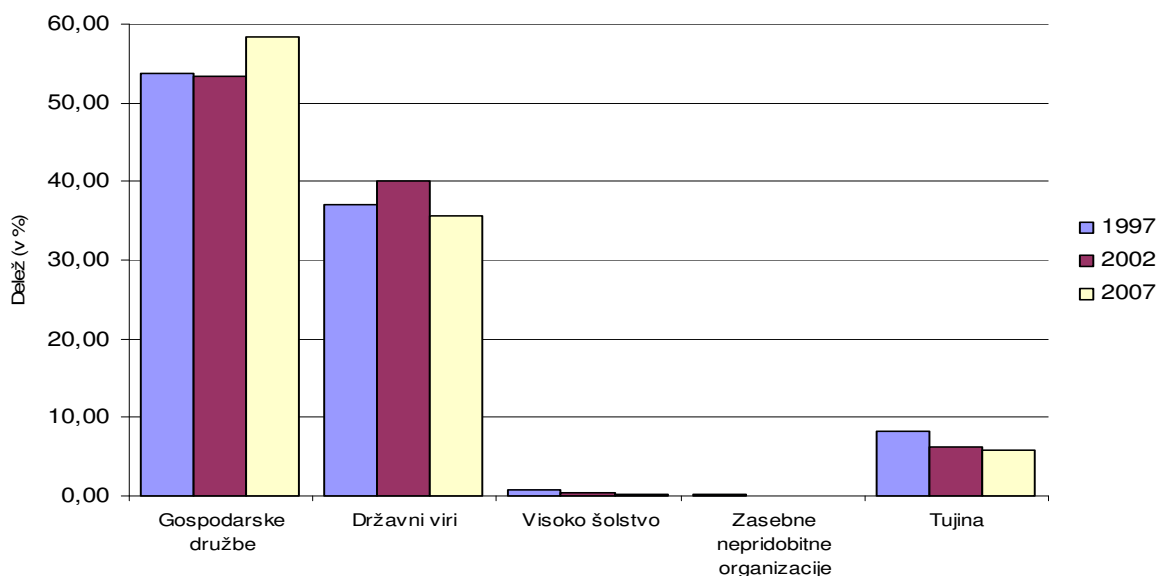
V letu 2009 se je po enoletni upočasnitvi okrepila tudi rast deleža gospodinjstev z dostopom do interneta, ki se podobno kot v EU v zadnjih letih krepi zaradi povečevanja

širokopasovnega dostopa. Delež gospodinjstev, ki imajo dostop do interneta, je v letu 2009 dosegel 64 %, kar je 5 o. t. več kot v predhodnem letu. Dostop do interneta se hitro povečuje od leta 2005 (takrat je znašal 48 %), do leta 2007 je bil tudi nekoliko nad povprečjem EU, v zadnjih dveh letih (2008 in 2009) pa je za njim rahlo (za 1 o. t.) zaostal. Spodbudno je, da se hitro krepi dostop do interneta preko širokopasovnih povezav, ki omogočajo poleg zanesljivejšega in učinkovitejšega dostopa tudi uporabo vrste novih storitev (predvsem na področju prenosa zvoka in slike). Delež gospodinjstev s širokopasovno povezavo (oblike širokopasovnih povezav: xDSL, kabelski dostop, UMTS, druga širokopasovna povezava npr. optično omrežje) je v letu 2009 dosegel že 56 %, kar je skoraj trikrat več kot v letu 2005. Hitro rast širokopasovnih povezav je spodbudila predvsem razvezava zanke ISDN-ADSL v letu 2005, s čimer se je povečalo število ponudnikov xDSL storitev. V zadnjih treh letih (po letu 2007), ko se je rast deleža gospodinjstev z xDSL povezavo že precej upočasnila, pa na pomenu hitro pridobiva kabelski dostop ter cenovno vse ugodnejši dostop preko UMTS. S postopno izgradnjo tehnološko naprednejšega optičnega omrežja, se je v zadnjem letu občutno povečal tudi zaenkrat še skromen delež uporabnikov drugih širokopasovnih povezav (z 2 % v letu 2008 na 6 % v letu 2009). Slovenija je imela v letih od 2006 do 2008 nekoliko višji delež gospodinjstev s širokopasovno povezavo kot v povprečju EU, vendar se je prednost iz leta v leto zmanjševala, v letu 2009 pa se je slovenski delež izenačil s povprečnim v EU (Raba interneta).

Delež bruto domačih izdatkov za raziskovalno-razvojno dejavnost, izražen kot odstotek BDP, se je v letu 2008 po dveh letih znova zvišal. V primerjavi z letom 2007 se je delež bruto domačih izdatkov za raziskovalno-razvojno dejavnost (BIRR) v BDP zvišal za 0,21 o. t. na 1,66 % BDP, k čemur je prispevalo tudi povečanje števila poročevalskih enot poslovnega sektorja v Sloveniji v letu 2008. Realno se je obseg BIRR povečal za 16,6 % in je v letu 2008 znašal 616,9 mio EUR. Zaostanek Slovenije za evropskim povprečjem se je leta 2008 zmanjšal na 0,24 o. t. in je bil najmanjši doslej. Slovenija je tako prehitela nekatere države, ki so bile leta 2007 uvrščene višje (Luksemburg, Nizozemska in Češka), ter ohranila mesto najvišje uvrščene nove članice. Po SRS in Resoluciji o nacionalnem razvojnem in raziskovalnem programu (NRRP, 2005) bi naj Slovenija že v letu 2006 za RRD namenila 2 % BDP (Izdatki za raziskave in razvoj).

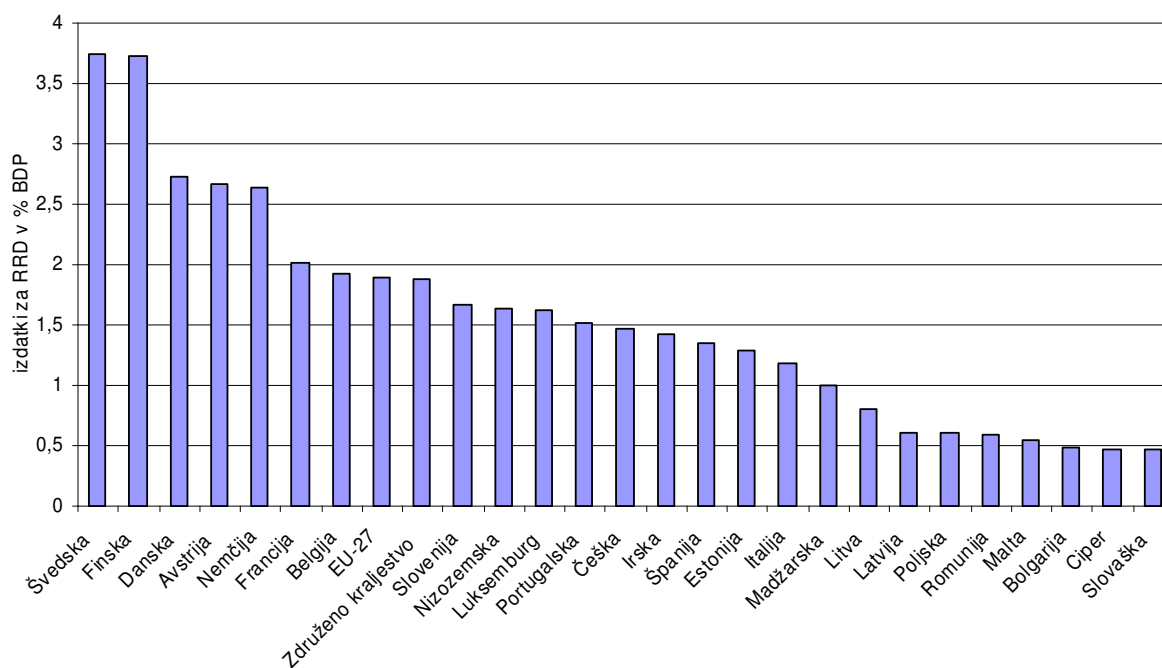
Delež poslovnega sektorja v financiranju BIRR se je, potem ko se je lani nekoliko znižal, v letu 2008 povečal, k čemur je prispevalo tudi večje število poročevalskih enot. Naložbe poslovnega sektorja v RRD so se leta 2008 realno zvišale za 25,7 %. Tudi delež poslovnega sektorja v financiranju BIRR se je povečal za 4,5 o. t. na 62,8 %. Zaradi precej počasnejše realne rasti izdatkov državnega sektorja v financiranju raziskovalno-razvojne dejavnosti (2,5 %) se je njihov delež znižal, medtem ko se deleža virov iz tujine in visokošolskega sektorja le malenkostno spreminjata. Tudi izdatki poslovnega sektorja za naložbe v RRD v razmerju do BDP so se leta 2008 povečali in predstavljali 1,04 % BDP, kar je največ v obdobju od leta 2000. S tem je poslovni sektor dosegel polovično uresničitev barcelonskega cilja (2 % BDP do leta 2013). Zaostanek Slovenije za evropskim povprečjem se je zmanjšal, saj se je delež poslovnega sektorja v financiranju BIRR v EU-27 ohranil na podobni ravni kot preteklo leto (Izdatki za raziskave in razvoj).

Tudi leta 2008 je bilo največ sredstev za raziskave in razvoj namenjenih tehničkim in tehnološkim vedam (46 %), čeprav ima njihov delež po letu 2002 tendenco zniževanja. Za medicinske vede in zdravstvo kot drugo najpomembnejše področje je bilo v letu 2008 namenjenih okoli 25 % izdatkov, kar je še vedno manj kot leta 2004, delež naravoslovnih ved pa že nekaj let stagnira na okoli 17,5 %. V primerjavi z letom 2004 sta se nekoliko povečala deleža družboslovnih ved in humanizma (Izdatki za raziskave in razvoj).

Slika 1.14: Struktura virov financiranja bruto domačih izdatkov za RRD v Sloveniji v letu 1997, 2002 in 2007

Vir: SURS, 2009. Kazalci okolja v Sloveniji (Izdatki za raziskave in razvoj)

Slika 1.15: Bruto domači izdatki za RRD v Sloveniji in drugih članicah EU-27, v % BDP

Vir: Poročilo o razvoju 2010, UMAR (po Eurostat Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2009). Kazalci okolja v Sloveniji (Izdatki za raziskave in razvoj)

	2004	2005	2006	2007	2008	EU-27
Širokopasovni dostop (v %)						
- pokritost prebivalstva s širokopasovnim dostopom do interneta		55	88,2	92,2	92,2	92,7
- pokritost prebivalstva s širokopasovnim dostopom do interneta v podeželskih območjih		27	78,5	85,5	82,6	76,6
- gospodinjstva z dostopom do interneta	47	48	54	58	59	60
- gospodinjstva s širokopasovnim dostopom do interneta	10	19	34	44	50	49
Uporaba spletnih storitev (v % prebivalstva)						
- uporaba e-pošte	29	36	42	44	47	53
- iskanje informacij o proizvodih in storitvah	29	36	42	47	48	50
- prebiranje spletnih časopisov in revij	16	20	24	23	34	25
- uporaba spletnega bančništva	9	12	16	19	21	29
- poslušanje spletnega radia/gledanje spletne televizije	6	10	15	23	26	20
- iskanje zaposlitve/pošiljanje prijave za delovno mesto	6	7	9	11	10	13
- iskanje informacij z namenom izobraževanja				24	31	26
Kazalci e-uprave (v %)						
- osnovne javne storitve za državljane, ki so v celoti na voljo na spletu	50		58	92		51
- osnovne javne storitve za podjetja, ki so v celoti na voljo na spletu	38		75	88		72
- prebivalstvo, ki uporablja storitve e-uprave	13	19	30	30	31	28
- prebivalstvo, ki uporablja storitve e-uprave, za vračanje izpolnjenih obrazcev					7	12
- podjetja, ki uporabljajo storitve e-uprave	47	72	75	83	88	68
- podjetja, ki uporabljajo storitve e-uprave za vračanje izpolnjenih obrazcev	36	45	49	61	69	50
Elektronsko poslovanje (v %)						
- elektronsko poslovanje (kot % celotnega poslovanja podjetja)			9	9		12
- podjetja, ki prodajajo na spletu	15	12	11	10		16
- podjetja, ki kupujejo na spletu	17	15	18	21		28
- podjetja, ki pošiljajo in prejema elektronske račune				7	8	21
Izvoz in uvoz informacijske in komunikacijske tehnologije (v %)						
- IKT izvoz, glede na celotni izvoz	4,2	3,6	3,5	2,4		
- IKT uvoz, glede na celotni uvoz	6,8	6,1	5,7	5,2		

Preglednica 1.1: Informacijska in komunikacijska tehnologija v Sloveniji

Vir: Europe's Digital Competitiveness Report: Main achievements of the i2010 strategy 2005-2009, 2009. Luxembourg, European Commission. (http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/docs/annual_report/2009/sec_2009_1104.pdf)

Uporabljeni kazalci:

- Izdatki za raziskave in razvoj
- Raba interneta

1.2.5 Okoljski razvoj Slovenije

Pogoj trajnostnega razvoja je upoštevanje fizičnih meja naravnega okolja. Ob pospešenem gospodarskem razvoju v minulih letih so se tudi v Slovenji povečevali pritiski na okolje, kar ni v skladu s cilji trajnostnega razvoja. Slovenija ima specifično sestavo gospodarstva z razmeroma velikim deležem okolju neprijaznih industrij. Državo s tega vidika tareta tudi prepočasno zmanjševanje energetske intenzivnosti in nepovečevanje rabe obnovljivih virov energije. Izračun okoljskega odtisa nam pove skupno oceno pritiskov na okolje in temelji na seštevku površin, potrebnih za proizvodnjo hrane in vlaken, za absorpcijo odpadnih snovi iz rabe energije ter površin, ki so namenjene infrastrukturi.

Trajnostni razvoj je v 90-ih letih postal vodilo okoljske politike Evropske unije (Vovk Korže, 2008). Pogoj trajnostnega razvoja je upoštevanje fizičnih meja naravnega okolja, kar še posebej velja za razvite države, kjer raba naravnih virov močno presega zmogljivosti, s katerimi razpolagajo. Naravno okolje nam zagotavlja nujno potrebne dobrine (zrak, voda, energija, snovi) in storitve (vpliv gozdov na podnebje, tal na absorpcijo vode, prsti na čiščenje vode) ter absorbira onesnaževanje in reciklira toksične materiale v manj škodljive snovi (Vovk Korže, 2008; Plut, 2008). Pritiski na okolje se zmerom bolj povečujejo, saj se je število svetovnega prebivalstva v zadnjih sto letih povečalo za skoraj 4-krat, število mestnega prebivalstva za 20-krat, poraba žitaric za 4-krat, poraba komercialne energije za več kot 10-krat ter poraba fosilnih goriv kar za 15-krat (Plut, 2008). Ob pospešenem gospodarskem razvoju se tudi v Slovenji povečujejo pritiski na okolje, kar ni v skladu s cilji trajnostnega razvoja (Vendramin, 2007).

Sintezni izračun okoljskega odtisa nam pove globalno primerljivo skupno oceno pritiskov na okolje in temelji na seštevku površin potrebnih za proizvodnjo hrane in vlaken, za absorpcijo odpadnih snovi iz rabe energije ter površin, ki so namenjene infrastrukturi.

Vpliv rabe kmetijskih površin na okolje se kaže v intenzifikaciji kmetijstva v Sloveniji, ki je zmeroma in poteka predvsem v smeri izboljšanja delovne intenzivnosti kmetijske pridelave oziroma zmanjševanja vložka dela na enoto površine oziroma proizvoda. Hektarski pridelek pšenice se v Sloveniji že več let ne spreminja bistveno in je manjši kot v EU. Podobno je pri koruzi, le da je letno nihanje zaradi podnebnih dejavnikov nekoliko izrazitejše (KM4 Intenzivnost kmetijstva). Delež površin z ekološkim in integriranim kmetovanjem je leta 2007 porasel na 5,9 % kmetijskih zemljišč v uporabi (KZU), kar je še zmeraj premalo glede na zastavljene cilje v Akcijskem načrtu razvoja ekološkega kmetijstva (20 % KZU do leta 2015) (Poročilo o razvoju 2009).

Vpliv reje in paše živali na okolje razkriva kazalec proizvodne intenzivnosti - število glav velike živine (GVŽ) na ha kmetijske zemlje v obdelavi, kjer je stanje stabilno, obremenitev se je v obdobju 2000-2007 celo nekoliko zmanjšala, leta 2007 je bilo 0,89 glave velike živine na KZU. Tovrstno obremenjevanje okolja je v Sloveniji relativno visoko zaradi visokega deleža hribovitih in travnatih območij, ki so najprimernejša za živinorejo. Pri delovno intenzivnih usmeritvah (prireja mleka) se dolgoročna intenzivnost, merjena s povprečno mlečnostjo, zmeroma povečuje, v primerjavi z EU-15 je še relativno nizka (KM4 Intenzivnost kmetijstva, Poročilo o razvoju 2009). V obdobju 2000-2007 se je povečalo število kmečkih gospodarstev z nad 30 GVŽ ter upadlo število kmečkih gospodarstev z manj kot 20 GVŽ, saj je opazen splošen trend upadanja števila kmečkih gospodarstev (leta 2000 - 86.467; 2007 - 75.340), prav tako živine - GVŽ (leta 2000 - 470.498; 2007 - 433.382) (SI-STAT Kmetijska gospodarstva po velikostnih razredih glav velike živine (GVŽ), Slovenija, po letih). Obremenjevanje okolja s kmetovanjem, merjeno s porabo gnojil in pesticidov, povprečnimi pridelki poljščin, intenzivnostjo živinoreje in deležem sonaravne pridelave, je zmeroma in se v zadnjih letih znižuje (Poročilo o razvoju 2009).

Vpliv na morsko okolje z gospodarskim ribolovom se je v Sloveniji v letu 2008 zmanjšal na dobro desetino ulova iz leta 1990 (686.486 kg; 5.947.368 kg), predvsem zaradi manjšega ulova sardel (SI-STAT Morski gospodarski ribolov, ulov morskih živali v kilogramih, Slovenija, letno). Vzreja vodnih živali se je v istem obdobju povečala (leta 1990 - 702.187; leta 2008 1.318.748 kg), kjer predstavlja vzreja sladkovodnih živali štiri petine vzreje (Akvakultura - vzreja vodnih živali v kilogramih, Slovenija, letno).

Kemijsko stanje morja je bilo na podlagi rezultatov analiz na vseh merilnih mestih na morju v obdobju 2003-2005 dobro. V istem obdobju so bile vsebnosti prednostnih snovi in indikativnih parametrov v vodi pod mejo zaznavnosti uporabljenih analitskih metod, oziroma pod mejno vrednostjo, določeno v uredbi o kemijskem stanju. Vsebnosti težkih kovin so bile določene na vseh merilnih mestih, vendar dobljene vrednosti niso presegle mejnih vrednosti (MR6 Kemijsko in trofično stanje morja).

Izpusti ogljika imajo velik vpliv na celotno biosfero. Izpusti toplogrednih plinov so bili leta 2007 v Sloveniji 20.722 Gg ekvivalenta CO₂ oz. 14.948 Gg ekvivalenta CO₂ z upoštevanjem ponorov, kar je 1,8 % nad izhodiščnim letom oz. z upoštevanjem ponorov 20,3 % pod izhodiščnim letom (1986). Zaradi podpisa Kjotskega protokola, s čimer se je Slovenija zavezala k 8-odstotnemu zmanjšanju izpustov toplogrednih plinov glede na izhodiščno leto 1986, bomo morali v obdobju 2008-2012 zmanjšati skupne izpuste na letno raven, ki znaša 18.726 Gg ekvivalenta CO₂. V skupnem deležu izpustov toplogrednih plinov v Sloveniji ima v letu 2007 največji prispevek CO₂ (82,0 %), ki nastaja predvsem pri zgorevanju goriva. Sledita metan (10,5 %), ki večinoma izvira iz odpadkov in kmetijstva, ter N₂O (6,4 %), ki prav tako nastaja v kmetijstvu. Opazni so tudi izpusti N₂O iz prometa (PS03 Izpusti toplogrednih plinov).

K skupnim izpustom toplogrednih plinov v Sloveniji največ prispeva energetika (v letu 2007 32 %). V obdobju 2000-2007 so se izpusti zaradi proizvodnje električne energije in toplote povečali za skoraj 20 %. Rast izpustov energetskega izvora v zadnjih sedmih letih je posledica večanja potreb po električni energiji ob nespremenjeni strukturi termoenergetskega sektorja (pomanjkanje investicij v nove zmogljivosti) ter slabših hidroloških razmerah v letu 2007 (EN01 Izpusti toplogrednih plinov energetskega izvora).

Izpusti toplogrednih plinov iz prometa so se v Sloveniji do leta 2007 povečali za več kot 174 % glede na leto 1986 in so leta 2007 predstavljali 26 % izpustov vseh toplogrednih plinov. Vir velike večine toplogrednih plinov iz prometa je cestni promet, ki prispeva 99,2 % vseh izpustov. Povečanje je posledica gospodarske rasti tako v Sloveniji kot v širši regiji in s tem porast števila vozil, prevoženih kilometrov ter hitrosti. Zaradi majhnosti Slovenije ima povečanje tranzitnega prometa (ter v devetdesetih letih prejšnjega stoletja tudi bencinski turizem) velik vpliv na bilanco izpustov toplogrednih plinov. Cestni tovorni promet je po vstopu Slovenije v EU skokovito narasel, saj se je obseg tonskih kilometrov slovenskih prevoznikov v obdobju 2004–2007 povečal kar za 52 %. Zaskrbljujoča je tudi rast cestnega tovornega tranzita skozi Slovenijo - število prehodov tovornih vozil čez mejne prehode z Madžarsko se je v enakem obdobju povečalo kar za 112 %. Tudi potniški promet se razvija predvsem na račun najbolj netrajnostnega načina - avtomobilskega prometa. V zadnjem desetletju se je zelo zmanjšal delež avtobusnih prevozov, počasi narašča obseg železniškega potniškega prometa, po letu 2002 pa hitro narašča število letalskih potnikov. Zaradi cestnega prometa se celotni izpusti toplogrednih plinov v zadnjih dveh letih povečujejo za več kot odstotek letno, kar izniči prizadevanja za njihovo zmanjšanje v vseh drugih sektorjih (PR01 Obseg in sestava potniškega prometa, PR02 Obseg in sestava tovornega prometa, PR09 Izpusti toplogrednih plinov iz prometa, PS03 Izpusti toplogrednih plinov). Trendi na področju prometa so tudi posledica obstoječe prometne politike, saj se vlaga v razvoj avtocestnega križa, zapostavlja pa se železniško in drugo cestno infrastrukturo ter razvoj javnega potniškega prometa. Na urbanih območjih, ki so s prometom in njegovimi posledicami najbolj obremenjena, so nujni ukrepi tako na državni kot mestnih ravneh. Nova

cestna infrastruktura ustvarja novo povpraševanje in s tem ustvarja nove okoljske pritiske, saj se z avtocestnim omrežjem povečuje tudi gravitacijsko zaledje najpomembnejših urbanih središč, katerih cestna infrastruktura pogosto ne zmore obremenitev sedanjih dnevnih migracij. Zato so vse pogostejši tudi prometni zastoji (Vendramin, 2007).

K celotnemu zmanjšanju izpustov toplogrednih plinov je zaradi izgube jugoslovanskega trga, opuščanja nerentabilne proizvodnje in zviševanja produktivnosti največ doprinesla industrija. Opazno zmanjšanje izpustov v primerjavi z izhodiščnim letom že vrsto let beležimo v sektorju raba goriv v industriji in gradbeništvu. Prispevek tega sektorja k skupnim izpustom se je iz 22 % v izhodiščnem letu znižal na 11 % v letu 2007. Za izpuste iz ostalih sektorjev ne beležimo tako velikih sprememb. Nekoliko nižji so izpusti iz kmetijstva kot posledica zmanjšanja števila glav živine zaradi intenziviranja živinoreje. Glede na izhodiščno leto so se izpusti zaradi ravnanj z odpadki zvišali za 21 %, k čemur so prispevali zgolj izpusti iz odlagališč komunalnih odpadkov. Izpusti iz odpadnih voda so se v tem času znižali. Kljub ukrepom na tem področju izpusti še vedno naraščajo zaradi narave procesa, saj k njim prispevajo odpadki, odloženi na odlagališča iz daljšega časovnega obdobja (več deset let) (PS03 Izpusti toplogrednih plinov).

Vpliv gozdnih površin na okolje je v Sloveniji ugoden. V zadnjih desetletjih se hektarska lesna zaloga in prirastek neprestano povečujeta. Po poročilih ZGS za leto 2008 znaša lesna zaloga 269 m³/ha, prirastek pa 6,64 m³/ha. V zadnjih 60 letih sta se povečala za približno 110 %. Količina poseka je, poleg naravnih danosti, odvisna tudi od socialnoekonomskih faktorjev, zato se je skozi desetletja spreminjala in znaša po poročilu ZGS v letu 2008 3.427.372 m³. Intenzivnost poseka lesa je v Sloveniji med najnižjimi v Evropski uniji (GZ03 Lesna zaloga s prirastkom in posekom). Po zadnjih ocenah se v Sloveniji letno zaraste približno 5.000 ha zemljišč. Zadnji popis gozdnih virov za Slovenijo za leto 2005 vsebuje tudi ocene akumulacije ogljika v gozdovih; povprečna letna akumulacija (brez upoštevanja letnega poseka) CO₂ v slovenskih gozdovih v obdobju 1990–2005 znaša kar 9.867 Gg ekvivalenta CO₂ na leto, kar predstavlja skoraj 50 % letnih izpustov CO₂ v Sloveniji (OP TGP-1, 2009) (SOER 2010).

V letu 2006 so več kot polovico kopnega ozemlja Slovenije pokrivali gozdovi (56 %, skupaj z grmičastim gozdom 58 %), drugo pretežno naravno rastje je zavzemalo 4 %, 35 % površja je namenjenega pretežno kmetijstvu, slabi 3 % pa so umetne površine. Kategorija »Njivske površine« zavzema po Corine Land Cover iz leta 2006 112.237 ha, vinogradi 15.723 ha, drugi trajni nasadi pa 3.627 ha, skupaj torej okoli 6,5 % kopne površine Slovenije. Kot kakovostno pokrajino lahko v okvirih naravnih danosti Slovenije izpostavimo pestro prepletanje gozdnih in kmetijskih zemljišč, ki je značilna na slabi četrtini površine Slovenije. Drobitev kmetijskih površin z vidika gospodarnosti kmetijske pridelave sicer ni zaželena, z vidika kulturne krajine pa pestrost krajinskih vzorcev in prepletanje različnih rab omogoča večjo biotsko raznovrstnost ter predstavlja naravno-kulturno dediščino in identiteto slovenske pokrajine. V obdobju 1995–2000 so se od kmetijskih zemljišč povečale površine pašnikov, medtem ko so se nenamakane njivske površine, kmetijske površine drobnoposestne strukture ter kategorija pretežno kmetijskih površin z večjimi območji naravne vegetacije rahlo zmanjšale. V obdobju od 2000 do 2006 večjih sprememb površin med kategorijami kmetijskih zemljišč ni bilo zaznati (TP1 Pokrovnost in raba zemljišč).

V obdobjih med 1996 in 2000 ter 2000 in 2006 so bile spremembe pokrovnosti in rabe tal razmeroma majhne (zgodile so se na 0,12 % oz. 0,13 % površja), nanašajo pa se predvsem na gospodarjenje z gozdovi in izgradnjo cestne infrastrukture. Med letoma 1996 in 2006 se je pri spremembah pokrovnosti, ki so večje od 5 ha, povečal delež umetnih površin, saj so se za skupaj 603 ha povečale površine, namenjene cestni infrastrukturi, slednji pa je namenjen tudi pretežni del po letu 2000 odprtih večjih gradbišč (507 ha). Za vsaj 86 ha je več tudi površin namenjenih industriji in trgovini. Največje spremembe pokrovnosti so se zgodile znotraj kategorije gozdnih površin. V obdobju med 1996 in 2000 je bilo posekano in ponovno pogozdeno okoli 520 ha površin, večinoma listnatih gozdov, v naslednjem obdobju med 2000

in 2006 pa okoli 1700 ha, predvsem v iglastih gozdovih. V istem času je iz grmičastega gozda zraslo le nekaj manj kot 150 ha gozda v kategorijah, kot jih zazna uporabljena metodologija. Krčitve gozdov so bile potrebne tudi zaradi gradbišč za izgradnjo infrastrukture. Na približno dveh tretjinah novih pozidanih površin je bil prej gozd, na preostali tretjini pa kmetijske površine, od tega 220 ha sklenjenih njivskih površin, skoraj vse pozidane po letu 2000 (TP1 Pokrovnost in raba zemljišč).

Evropa je ena izmed najbolj urbaniziranih celin. V Sloveniji je leta 2005 v mestih živel 51 % prebivalcev, kar je precej manj od evropskega povprečja 72 %, kjer bo do leta 2020 ta odstotek narasel na 80 % (UMAR, 2008). Širjenje mest navzven in manjša gostota poseljenosti v mestih zahtevata gradnjo in prenovo stavb ter infrastrukture in s tem spremembe zemljišč, večjo porabo energije ter nastajanje gradbenih odpadkov. Zato postaja povpraševanje po zemljiščih v mestih in okrog njih pereč problem (O mestnem okolju, EEA, 2010. URL: <http://www.eea.europa.eu/sl/themes/urban/about-the-urban-environment>; PG02 Število in velikost gospodinjstev).

Prebivalstvo se iz večjih mest izseljuje v urbano okolico, tako da se srečujemo ravno z nasprotnim procesom, kot je potekal nekoč, ko se je praznilo celotno podeželje (Vovk Korže, 2008). Gradnja stanovanj v Sloveniji narašča hitreje kot število prebivalcev. Število članov gospodinjstev se zmanjšuje, povečuje se stanovanjska površina na osebo in površine namenjene stanovanjem. Kljub temu je v Sloveniji zaznано le manjše povečanje takih površin (11 ha med 1996 in 2000 ter 12 ha med letoma 2000 in 2006, zaznanih z metodologijo CORINE Land Cover), kar lahko pripišemo ukrepom, ki so uveljavljali stanovanjsko novogradnjo pretežno znotraj urbanih območij (TP1 Pokrovnost in raba zemljišč, PG03 Stanovanja). V letu 2008 smo imeli 830 tisoč stanovanj, povprečna površina stanovanja je merila 77 m². Dobra polovica vseh stanovanj se nahaja v mestnih naseljih in merijo povprečno 71 m², v ruralnih naseljih so stanovanja za okoli 10 m² večja. Največ stanovanj, 31 %, je bilo dokončanih v osrednjeslovenski, 20 % v podravski in najmanj, 1 % v zasavski regiji (PG03 Stanovanja). Urbanistično načrtovanje in upravljanje sta zavzela pomembno mesto na političnem dnevnem redu, pri čemer sta ključna izziva promet in stanovanja (O mestnem okolju, EEA, 2010. URL: <http://www.eea.europa.eu/sl/themes/urban/about-the-urban-environment>).

Selitve na mestna obrobja pomenijo pritisk na kmetijska zemljišča ter na obstoječo komunalno in družbeno infrastrukturo, ki običajno ni prilagojena povečanemu številu priseljenega prebivalstva. Urbana območja se soočajo z mnogimi okoljskimi problemi kot je povečana dnevna mobilnost z osebnimi avtomobili in s tem večja onesnaženost zunanjega zraka zaradi izpustov dušikovih oksidov (NOx), delcev, hlapnih organskih spojin (NMVOC) in toplogrednih plinov; z višjimi zunanjimi stroški prometa (prometni zastoji, hrup), s pomanjkanjem rekreativnih površin, propadajočimi zgradbami, spalnimi naselji ter z velikimi količinami proizvedenih odpadkov in odpadnih voda. Za zagotavljanje kakovosti življenja v urbanih območjih potrebujemo celostne razvojne strategije (Vovk Korže, 2008; SOER 2010).

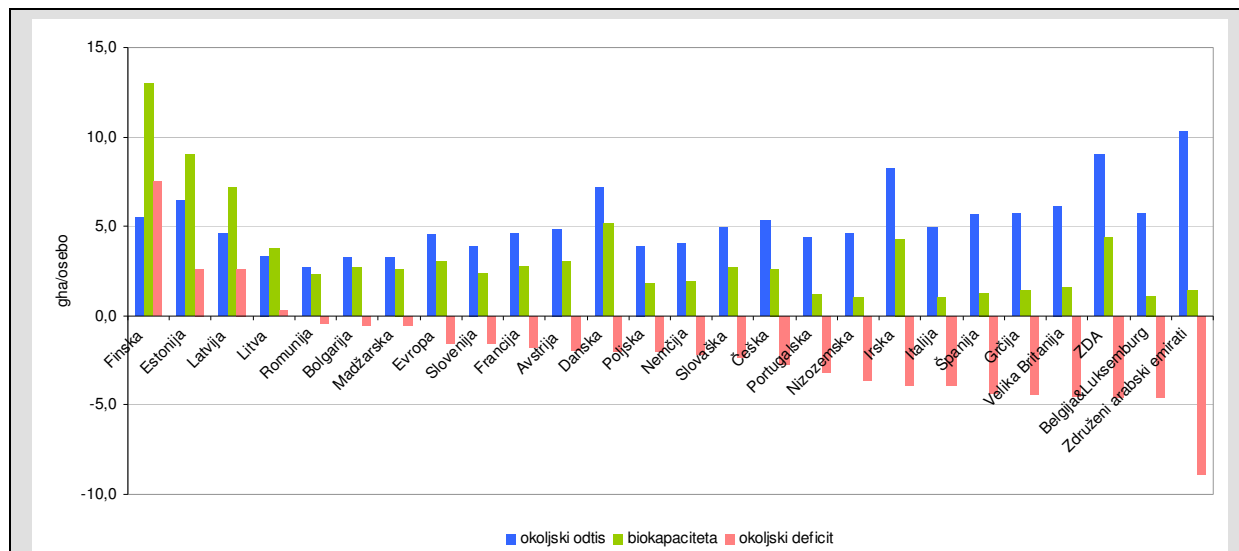
OKOLJSKI ODTIS

Okoljski odtis (Ecological Footprint) je kazalec trajnostnega razvoja, ki ga razvijajo v okviru omrežja - Global Footprint Network. Kazalec spremlja povpraševanje človeka po naravi ter odraža sposobnost obnavljanja narave, s katero lahko zadovoljimo povpraševanje po sredstvih, ki jih človek potroši. Izračun okoljskega odtisa temelji na seštevanju biološko produktivnih kopnih in morskih površin, potrebnih za proizvodnjo hrane in vlaken, seštevanju površin, potrebnih za absorpcijo onesnaženja, ki pri tem je posledica rabe energije, ter na seštevanju pozidanih površin. Izraža se v standardni enoti biološko produktivne površine, globalnem hektarju (gha) na osebo. Vsak globalni hektar proizvede enako količino biološke vrednosti, tako da je produktivnost globalnega hektarja enaka povprečni produktivnosti vse bioproduktivne površine (Vintar Mally, 2007a).

Odtis rabe bioloških sredstev je površina, potrebna za proizvodnjo primarnih proizvodov kot so hrana, krma, les in živalski proizvodi. To so kmetijske površine, pašniki, gozdovi in ribolovna področja. Odtis sekundarnih proizvodov je enak odtisu primarnih proizvodov, iz katerih so ti narejeni. *Odtis rabe energentov* izraža porabo bioproduktivne površine za pridobivanje hidroenergije in lesa kot goriva, odtis rabe fosilnih goriv in nuklearne energije pa je ocenjen posredno. *Odtis infrastrukture* predstavlja izgubo kmetijske pridelave, ki bi bila lahko na teh površinah. Predpostavlja se namreč, da so poseljena področja in infrastruktura večinoma na kmetijsko rodovitni zemlji (Okoljski odtis). Ker prebivalci določenega območja običajno uporabljajo naravne vire in okoljske storitve iz različnih koncev sveta, se v končni bilanci površine zmanjšajo glede na njihov izvoz oz. povečajo uvozu ustrezno. Kazalec se metodološko še vedno izpopolnjuje, nekateri pomembni vidiki rabe naravnih virov in proizvodnje odpadkov še niso vključeni v izračun (npr. intenzivnost rabe tal in odvzema pitne vode) (Vintar Mally, 2007a).

Globalno preseganje povpraševanja po naravi nad ponudbo se je začelo v 1980-ih letih in se od takrat naprej povečuje, kar pomeni, da se naravni kapital porablja hitreje kot se obnavlja, kar na dolgi rok predstavlja zmanjšanje biozmogljivosti planeta. Globalni okoljski odtis se je od leta 1961 (prvi izračun) povečal s 1,7 gha/osebo na 2,6 gha/osebo v letu 2006. Povečanje gre predvsem na račun večjega odtisa energentov oz. vse večje porabe energije na osebo, kjer je bilo zaznано 10-kratno povečanje. Globalni okoljski odtis je leta 2006 presegel globalno biozmogljivost za 0,8 gha/osebo. Ob sedanjí porabi naravne biozmogljivosti bi tako potrebovali 1,45 Zemlje kot planeta, oziroma bi Zemlja za regeneracijo tega, kar človeštvo porabi v enem letu, potrebovala 1,45 leta.

Okoljski odtis se tako v Sloveniji kot planetarno povečuje, predvsem na račun večje porabe energije. Pri tem povezava med gospodarsko razvitostjo in okoljskim odtisom ni sorazmerna, saj se z razvojem poraba naravnih virov relativno manjša. Slovenija ima glede na stopnjo razvitosti nizek okoljski odtis, hkrati pa ima ob relativno visoki ravni razpoložljivih bioreprodukcijskih sredstev, predvsem lesa, tudi nizek okoljski deficit. Slovenija je bila leta 2006 z okoljskim odtisom 3,9 gha/osebo pod evropskim povprečjem in med državami z najnižjim okoljskim odtisom. Glede na leto 1992 se je okoljski odtis povečal za 2,2 gha/osebo. Slovenija je od leta 1999 naprej v okoljskem deficitu, ki je takrat označeval primanjkljaj 0,1 gha/osebo, leta 2005 pa že kar 2,3 gha/osebo, vendar se je leta 2006 stanje nekoliko izboljšalo (1,5 gha/osebo). Ob sedanjí porabi naravne biozmogljivosti bi za regeneracijo tega, kar porabimo v Sloveniji v enem letu potrebovali 1,63 leta. Visok okoljski odtis je posledica velike energetske intenzivnosti, ki se odraža v ogljičnem odtisu, visoka pa sta tudi odtisa kmetijskih in gozdnih površin (Okoljski odtis).

Slika 1.16: Okoljski odtis, biokapaciteta in okoljski deficit v nekaterih državah EU ter v ZDA in Združenih arabskih emiratih v letu 2006

Vir: Global Footprint Network (http://www.footprintnetwork.org/gfn_sub.php?content=national_footprints), 2009. Kazalci okolja v Sloveniji (Okoljski odtis)

1.2.6 Doseganje ciljev trajnostnega razvoja

Trajnostni razvoj teži k ravnovesju v družbi in okolju in kot tak ni združljiv s konceptom gospodarske rasti, kakršnega poznamo danes. Trajna gospodarska rast zaradi omejenih okoljskih zmogljivosti ni možna, z vidika medgeneracijske odgovornosti je tudi etično sporna. Da se z gospodarskim napredkom ne bi povečevali tudi pritiski na okolje, je ključno: večje vključevanje okoljske politike med ostale, vključevanje okoljskih stroškov v tržno ceno ter večja učinkovitost rabe obnovljivih in neobnovljivih virov energije. Namen dolgoročnih projekcij je ocena medsebojnega vpliva med ekonomskimi, socialnimi in okoljskimi vidiki razvoja. Velik demografski vpliv bo v Sloveniji v prihodnosti imelo povečanje prebivalstva, starejšega od 65 let.

Trajnostni razvoj je oblika napredka, ki stremi k zadovoljevanju potreb sedanje družbe brez ogrožanja zmogljivosti prihodnjim generacijam za zadovoljevanje njihovih potreb (Plut, 2010). Koncept trajnostnega razvoja, za katerega je potrebno ravnovesje v družbi in okolju, ni združljiv s konceptom gospodarske rasti, kakršnega poznamo danes, saj slednji ne izboljšuje kakovosti življenja človeka znotraj nosilnih zmogljivosti oskrbnih ekosistemov (Vovk Korže, 2008; Plut, 2010). Dejstvo je, da je ceneje preprečiti onesnaženje in okoljsko degradacijo kot pa kasneje čistiti storjeno škodo. Kvalitete življenja ne bo izboljšalo stalno povečevanje privatnih dobrin in storitev na račun večje rabe energije in materialov, temveč večji obseg in dostopnost javnih dobrin in storitev, kot so izobrazba, infrastruktura, javno zdravstvo in ekosistemske storitve (Plut, 2010, Constanza, 2010). Da se z gospodarskim napredkom ne bi povečevali tudi pritiski na okolje, so ključni trije pristopi: večje vključevanje okoljske politike (predvsem v sektorje promet, kmetijstvo in energetika); vključevanje okoljskih stroškov v tržno ceno ter večja učinkovitost rabe obnovljivih in neobnovljivih virov energije. Ukrepi okoljske politike morajo biti naravnani v doseganje visokih okoljskih standardov ter hkrati spodbujati inovacije, socialno vključenost in strukturne reforme gospodarstva (Vendramin, 2007).

Doseganju temeljnih ciljev trajnostnega razvoja se na globalni ravni posvečata Milenijska deklaracija in Milenijski razvojni cilji (Millennium Development Goals), katero je leta 2000 na pobudo OZN sprejelo 189 voditeljev držav in vlad. Deklaracija predstavlja partnerstvo med bogatimi in revnimi državami za boj proti skrajni revščini in za doseganje višje kakovosti

življenja prebivalcev. Eden izmed milenijskih razvojnih ciljev je zagotoviti trajnostni razvoj okolja, kar vključuje naslednje ukrepe:

- vključiti načela trajnostnega razvoja v državne politike in programe ter ustaviti izgubo naravnih virov;
- do leta 2015 prepoloviti število ljudi, ki nimajo ustreznega dostopa do pitne vode in ustreznih higienskih razmer ter
- do leta 2020 izboljšati življenjske pogoje vsaj 100 milijonom prebivalcem v revnih četrth (Milenijski razvojni cilji, 2010).

Slovenija povečuje okoljske pritiske, gospodarski razvoj poteka tudi na račun izčrpavanja okoljskega kapitala. Slovenija tako kot druge evropske države še ne uresničuje ključne zahteve trajnostnega modela razvoja, da bi zviševala kvaliteto življenja na način, ki je odgovoren do prihodnjih generacij. Strategija razvoja Slovenije (2005) ima nekaj pozitivnih okoljskih poudarkov, vendar je v osnovi zasnovana kot razvojni model prehoda v model zelo šibke trajnostnosti, saj ima zastavljen kot glavni cilj dvig BDP-ja in materialnega blagostanja tudi na račun zmanjšanja okoljskega kapitala (Plut).

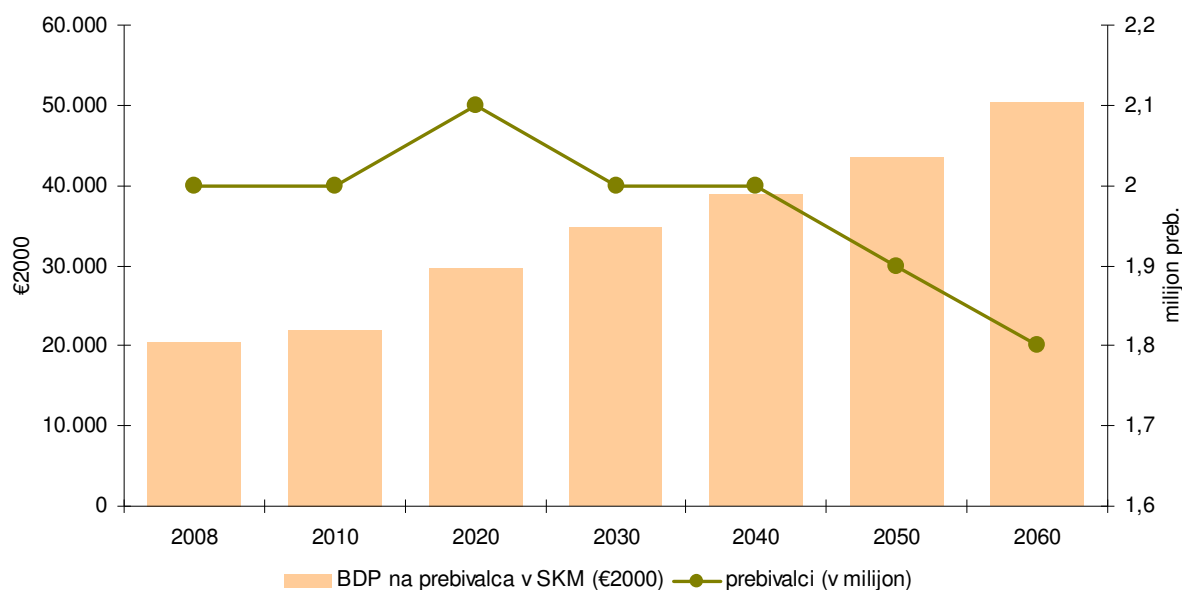
Za oceno medsebojnega vpliva med ekonomskimi, socialnimi in okoljskimi vidiki razvoja v prihodnosti uporabljamo dolgoročne projekcije. Po projekcijah se predvideva, da se bo prebivalstvo Evropske unije povečalo iz 495,4 milijona leta 2008 na 520,1 milijona leta 2040, ko bo število prebivalcev doseglo vrh, nato je pričakovati upadanje prebivalstva. Projekcije napovedujejo, da se bo v prihodnosti letno priseljevanje v EU prepolovilo iz 1.680.000 v letu 2008 na 980.000 leta 2020 ter na 800.000 v letu 2060. Rodnost je v Sloveniji od povojnega baby-boom-a upadla pod naravno mejo obnavljanja prebivalstva 2,1 otroka na žensko in bo do leta 2060 kljub zviševanju ostala pod to mejo. Prebivalstvo Slovenije bo po projekcijah do leta 2020 naraslo na 2,1 milijona, nato bo upadlo do 1,8 milijona do leta 2060 (Joint EC (DG ECFIN)-EPC report..., 2008). Po drugih projekcijah bo prebivalstvo Slovenije naraslo iz 2.001.114 leta 2005 na 2.018.700 prebivalcev do leta 2015 ter na 2.016.457 prebivalcev leta 2020 (SI NEC Report 2009, Eionet CDR).

Pričakovana življenjska doba se bo po projekcijah v Sloveniji za moške podaljšala na 77,1 v letu 2020, 80,6 leta 2040 ter 83,7 leta 2060; za ženske na 83,7 leta 2020, 86,4 leta 2040 ter 88,8 leta 2060. Pričakovana življenjska doba moških se bo v EU podaljšala za 8,5 let iz 76 let v letu 2008 na 84,5 let v letu 2060; za ženske pa za 6,9 let iz 82,1 let v letu 2008 na 89 let v letu 2060 (Joint EC (DG ECFIN)-EPC report..., 2008), kar pomeni zblíževanje pričakovane življenjske dobe med moškimi in ženskami.

Celotno prebivalstvo EU bo leta 2060 nekoliko večje kot leta 2008, vendar mnogo starejše, upadla bo tudi delovna sila. Pričakovati je, da se bo delovna sila do leta 2020 krepila, predvsem zaradi večjega vključevanja žensk v delovno silo, vendar se bo pozitiven trend obrnil v obdobju 2020-2060 (tako pri moških kot ženskah) in bo celotna delovna sila v EU upadla za 13,6 %. Mlado prebivalstvo (0-14 let) bo upadalo predvidoma od 2020 naprej, delovno prebivalstvo (15-64 let) bo upadlo za 15 % v EU do leta 2060 glede na leto 2008. Delovno prebivalstvo v Sloveniji bo upadlo iz 1,4 milijona leta 2008 na 1,3 milijona leta 2020 ter na 1,2 milijona leta 2040 in na 1 milijon do leta 2060, kar pomeni zmanjšanje za tretjino glede na leto 2008 (Joint EC (DG ECFIN)-EPC report..., 2008).

Delež prebivalstva, starega 65 let in več, se bo v EU skoraj podvojil; iz 85 milijonov leta 2008 na 151 milijonov v letu 2060. V Sloveniji se bo ta starostna skupina povečala iz 0,3 milijona leta 2008 na 0,4 milijona leta 2020 ter 0,6 milijona leta 2040 in 2060, kar pomeni 83 % povečanje do leta 2060 glede na leto 2008. Odvisnost starejšega prebivalstva od delovnega prebivalstva se bo povečala, saj se bo razmerje v EU spremenilo iz 4 oseb delovnega prebivalstva na eno osebo, starejšo od 65 let v razmerje 2 na 1 (Joint EC (DG ECFIN)-EPC report..., 2008).

Potencialna letna rast BDP-ja v EU bo po projekcijah naglo upadla iz 2,3 % med leti 2010 in 2020 na 1,7 % v obdobju 2021-30 oz. na 1,3 % v obdobju 2041-2060. Letna rast BDP-ja v Sloveniji bo po projekcijah v obdobju 2007-2060 znašala 1,6 %. BDP na prebivalca se bo po ocenah predvidoma iz 19.600 € 2000 SKM v letu 2007 povešal na 29.600 € 2000 SKM v letu 2020, na 38.800 leta 2040 ter 50.400 € 2000 SKM v letu 2060 (Joint EC (DG ECFIN)-EPC report..., 2008). Po drugih projekcijah bo BDP v Sloveniji narasel iz 25,85 mrd. € leta 2005 na 38,15 mrd. € leta 2015 in 42,22 mrd. € leta 2020 (SI NEC Report 2009, Eionet CDR). Definicija trajnostnega razvoja, ki govori o izboljšanju kakovosti življenja znotraj nosilnih zmogljivosti okolja, izključuje trajno količinsko gospodarsko rast (ne pa rast kakovosti), saj le ta slej ko prej preseže univerzalne okoljske zmogljivosti (prostor, naravni viri, somočistilne zmogljivosti okolja) in je z vidika medgeneracijske odgovornosti tudi etično sporna (Plut, 2010).

Slika 1.17: Projekcije števila prebivalcev in BDP na prebivalca v Sloveniji v SKM (€2000) do leta 2060

Vir: Joint EC (DG ECFIN)-EPC report on the 2009 projections..., 2008

Spremembe v velikosti in starostni strukturi prebivalstva so v demografskih projekcijah zasnovane glede na predpostavkah o rodnosti, pričakovani življenjski dobi in migracijah. Dolgoročne demografske projekcije nam nakazujejo smer razvoja, ki se bo v Sloveniji odražala kot posledica ostarelega prebivalstva, in so nam v pomoč pri oblikovanju bodočih politik. Poleg demografskih in ekonomskih projekcij je potrebno vzeti v zakup tudi ostale projekcije z namenom, da bi vključili vedenjske vidike v ekonomski, okoljski in družbeni razvoj (Joint EC (DG ECFIN)-EPC report..., 2008).

1.3 Viri in s tematiko povezani kazalci

Kazalci:

- EN01 Izpusti toplogrednih plinov energetskega izvora
- GZ03 Lesna zaloga s prirastkom in posekom
- KM4 Intenzivnost kmetijstva
- MR6 Kemijsko in trofično stanje morja
- PG02 Število in velikost gospodinjstev
- PG03 Stanovanja
- PR01 Obseg in sestava potniškega prometa

- PR02 Obseg in sestava tovarnega prometa
- PR09 Izpusti toplogrednih plinov iz prometa
- PS03 Izpusti toplogrednih plinov
- Okoljski odtis
- TP1 Pokrovnost in raba zemljišč

Viri:

- Constanza, R., Farley, J., Kubiszewski, I. (2010). Adapting Institutions for Life in a Full World, State of the World 2010, Worldwatch Institute, New York
- Plut, D. (2008). Okoljska globalizacija, nosilnost okolja in gospodarski razvoj, Dela 29,
- Plut, D. (2010). [Trajnostni razvoj med mavrico teorij in skromno prakso](#), 5. razvojni forum v okviru Plana B za Slovenijo z naslovom Trajnostni razvoj: med realnostjo, nerazumevanjem in vizijo.30.3.2010
- Vintar Mally K. (2007a). Trajnostni izzivi Evrope v 21. stoletju, Dela 28, str. 245 (http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/geo/publikacije/dela/files/Dela_28/17_vintar.pdf)
- Vintar Mally K. (2007b). Povezovanje socialno-ekonomskega razvoja in okoljskih pritiskov, Dela 27, str. 149-162